

## ASPECTUL CULTURAL STOICANI-ALDENI, REPERE DE CRONOLOGIE RELATIVĂ

Alin Frînculeasa

**Abstract:** Previous research on the Stoicani-Aldeni aspect of Gumelnița culture covered only several sites in Moldavia (Stoicani, Bârlești, Ciorani, Drăgănești-Tecuci, Băneasa, Suceveni, Dodești, Gura Idrici, Puricani, along some surface research by Ghenuță Coman) and Valachia (Sărata-Monteoru, Aldeni, Bălănești, Coțatcu, Apostolache, Mălăieștii de Jos). Among the last ones mentioned, one can include those from the Călmățui Valley, although their cultural designation might not be accurate. In fact, the monograph published by I. T. Dragomir sometimes incorporates „classic” Gumelnița settlements in the Stoicani-Aldeni cultural aspect.

Reevaluating the Stoicani-Aldeni cultural aspect represents one important segment of an ongoing systematic research project, resulting from collaboration between the National History Museum of Romania and the History and Archaeology Museum of Prahova, focused on the Neo-Eneolithic in northern Valachia. The study aims at clarifying some of the features of this particular cultural aspect, especially in a region where similar approaches are quite an exception and not the rule. In doing so, the previous researches as well as our own already attained results play an important part. The evolution as well as the cultural connections of the Stoicani-Aldeni cultural aspect within the Lower Danube Eneolithic is the main issues of interest, including some recent opinions on reevaluating this topic.

**Key words:** Stoicani-Aldeni cultural aspect, North Valachian, reevaluating, research project, chronology.

**Cuvinte cheie:** aspectul cultural Stoicani-Aldeni, nordul Munteniei, reevaluare, proiect de cercetare, cronologie.

De-a lungul timpului au fost abordate prin cercetări sistematice un număr relativ restrâns de situri arheologice atribuite aspectului cultural Stoicani-Aldeni. În Moldova remarcăm săpăturile de la Stoicani<sup>1</sup>, Bârlești<sup>2</sup>, Ciorani<sup>3</sup>, Drăgănești-Tecuci<sup>4</sup>, Băneasa<sup>5</sup>, Suceveni<sup>6</sup>, Dodești<sup>7</sup>, Gura Idrici<sup>8</sup>, Puricani<sup>9</sup> la care trebuie adăugate și cercetările de suprafață realizate de G. Coman<sup>10</sup>.

Pentru Muntenia putem enumera săpăturile arheologice de la Sărata-Monteoru<sup>11</sup>, Aldeni<sup>12</sup>, Bălănești<sup>13</sup>, Coțatcu<sup>14</sup>, Apostolache<sup>15</sup>, Mălăieștii de Jos<sup>16</sup>, dar și cercetările de pe valea

---

<sup>1</sup> Petrescu-Dîmbovița 1953.

<sup>2</sup> Petrescu-Dîmbovița 1950; Cihodaru, Vulpe 1951.

<sup>3</sup> Vulpe 1952.

<sup>4</sup> Comșa 1963.

<sup>5</sup> Dragomir 1969; Dragomir 1970a.

<sup>6</sup> Dragomir 1983a.

<sup>7</sup> Dragomir 1983a.

<sup>8</sup> Coman, Alaiba 1980.

<sup>9</sup> Dragomir 1983b; Dragomir 1996.

<sup>10</sup> Dragomir 1983b; Dragomir 1996.

<sup>11</sup> Nestor 1944.

<sup>12</sup> Ștefan 1935-1936 (1938); Ștefan 1944a; Ștefan 1944b; Ștefan, Comșa 1957.

<sup>13</sup> Dumitrescu 1944.

<sup>14</sup> Trohani *et alii* 2007.

<sup>15</sup> Andreescu *et alii* 2004.

<sup>16</sup> Andreescu *et alii* 2006a.

Călmățuiului<sup>17</sup>. Referitor la această ultimă zonă, persistă incertitudinea atribuirii culturale a unor descoperiri aspectului cultural Stoicani-Aldeni<sup>18</sup> sau culturii Gumelnița<sup>19</sup>. De altfel, în monografia publicată de I. T. Dragomir observăm că în aria aspectului Stoicani-Aldeni sunt incluse uneori așezări ce greu pot fi desprinse de aria „clasică” a culturii Gumelnița<sup>20</sup>. În funcție de aceste aspecte oarecum aleatorii, este dificilă prelucrarea „statistică” sau istoriografică, stadiul cercetării arheologice al acestui aspect cultural.

\*

Aspectul Stoicani-Aldeni, denumit într-o primă fază Ariușd-Gumelnița<sup>21</sup>, apoi Aldeni II<sup>22</sup>, a fost definit ca un „aspect mixt” sau „facies de sinteză” între civilizațiile Gumelnița și Precucuteni/Cucuteni, inițial pe baza săpăturilor arheologice de la Aldeni și Stoicani<sup>23</sup>.

Gh. Ștefan sublinia că regiunea dealurilor dintre Buzău și Râmnicu Sărat este zona unde se întâlnesc și se contopesc ariile culturale Gumelnița și Ariușd<sup>24</sup>. Referindu-se la aceste descoperiri, Gh. Ștefan, le atribuia complexului Gumelnița-Ariușd, caracterizat prin produse ceramice asemănătoare pe de o parte cu cele Gumelnița, iar pe cealaltă parte cu civilizația ceramicii pictate de dincolo de Carpați<sup>25</sup>. Cercetătorul remarcă predominanța legăturilor cu aria civilizației Ariușd, „civilizația Aldeni fiind un complex în care influențele culturilor Gumelnița și Ariușd s-au contopit într-o sinteză nouă care merită să poartă și un nume aparte”<sup>26</sup>.

M. Petrescu-Dîmbovița constata, în zona de dealuri din Muntenia, contactul dintre începutul culturii Gumelnița și o fază mai veche a culturii Ariușd, ce reprezintă în această arie protocucutenianul. Elementele Ariușd sunt mai puternice în sudul Moldovei, iar cele gumelnițene predomină în nordul Munteniei<sup>27</sup>. După M. Petrescu-Dîmbovița la periferia de nord-est a ariei de răspândire a culturii Gumelnița, în nord-estul Munteniei și sud-estul Moldovei, în zona de contact dintre culturile Gumelnița A2, Precucuteni III și Cucuteni (începutul fazei A), s-a constituit aspectul mixt Stoicani-Aldeni, răspândit și în regiunile vecine ale fostei URSS<sup>28</sup>. Acesta are un „caracter de sinteză prin poziția sa geografică în zona de contact dintre culturile Gumelnița și Cucuteni”<sup>29</sup>.

R. Vulpe a subliniat că ceramica acestui aspect cultural are particularități apropiate de acelea ale culturii Precucuteni, fiind mai arhaică decât aceea a protocucutenianului de la Ariușd și din stratul III de la Izvoare<sup>30</sup>.

<sup>17</sup> Pandrea, Sîrbu, Mirea 1997.

<sup>18</sup> Dragomir 1983a.

<sup>19</sup> Pandrea, Sîrbu, Mirea 1997.

<sup>20</sup> Dragomir 1983a; Dragomir 1986.

<sup>21</sup> Ștefan 1944b.

<sup>22</sup> Comșa 1963.

<sup>23</sup> Ștefan 1944b; Petrescu-Dîmbovița 1953; Comșa 1963; Comșa 1994; Dumitrescu 1963; Nițu 1973; Dragomir 1970b; Dragomir 1978; Dragomir 1983a; Șimon 1986.

<sup>24</sup> Ștefan 1944.

<sup>25</sup> Ștefan 1944b, 31.

<sup>26</sup> Ștefan 1944, 75.

<sup>27</sup> Petrescu-Dîmbovița 1953, 150-151.

<sup>28</sup> Petrescu-Dîmbovița 1997, 50; Petrescu-Dîmbovița 2001, 158.

<sup>29</sup> Petrescu-Dîmbovița 1971, 9.

<sup>30</sup> Vulpe 1957, 343, nota 3.

În tratatul de „Istoria României” este menționat faptul că „spre periferia nord-estică a culturii Gumelnița a luat naștere un aspect gumelnițean numit Stoicani-Aldeni care dezvăluie o componentă gumelnițeană predominantă și o alta protocucuteniană. Aici se manifestă o puternică tradiție Vinča”<sup>31</sup>. D. Berciu sublinia că aspectul Stoicani-Aldeni este un *facies* al culturii Gumelnița, unde „se întâlnesc laolaltă elemente ariușdene, cucuteniene”, dar în care predomină componenta gumelnițeană „pe sub care răzbat tradițiile Vinča și elemente Sălcuța”<sup>32</sup>.

În studiile referitoare la originea și evoluția culturii Cucuteni, Vl. Dumitrescu a abordat tangențial și acest aspect cultural. Cercetătorul amintit a remarcat în zona de nord-est a culturii Gumelnița un contact foarte strâns cu elementele cele mai sudice ale triburilor din Moldova, ce a dat naștere la un aspect deosebit – Stoicani-Aldeni – situat cronologic într-o perioadă contemporană cu începutul culturii Cucuteni, idee susținută de apariția ceramicii bicrome<sup>33</sup>. Din punct de vedere al cronologiei relative, acest aspect trebuie încadrat cel puțin parțial în faza Gumelnița A1, astfel încât este contemporan cu ultima fază a culturii Precucuteni<sup>34</sup>. Cercetătorul respingea conceptul de cultură pentru fiecare aspect regional, preferând să-l identifice ca un aspect al culturii Gumelnița din zona de nord-est a Munteniei și de sud-est a Moldovei<sup>35</sup>. Tot Vl. Dumitrescu sublinia că în zona de contact dintre Gumelnița A2 și Precucuteni III și apoi începutul fazei Cucuteni A (NE Munteniei și SE Moldovei) s-a format un aspect cultural mixt, numit Stoicani-Aldeni, al cărui decor pictat cu alb pare a-și avea originea în cultura Gumelnița, iar acela tricrom, de factură Ariușd, datorându-se aportului cucutenian<sup>36</sup>.

Un alt cercetător care s-a aplecat asupra acestui aspect cultural a fost E. Comșa. Acesta a realizat cercetări arheologice la Aldeni<sup>37</sup> și Drăgănești-Tecuci<sup>38</sup>. Pe baza săpăturilor din anul 1962 de la Drăgănești-Tecuci (jud. Galați) realizează primul studiu monografic asupra aspectului Aldeni II în care îi definește fazele și principalele caracteristici, considerând „pe deplin justificată desprinderea acestui aspect de celelalte culturi vecine, deoarece din analiza materialelor reiese că este un aspect rezultat dintr-o combinație de elemente diferite”<sup>39</sup>, și era convins că la nașterea acestui aspect contribuie o fază timpurie a etapei Gumelnița A1 și sfârșitul culturii Precucuteni<sup>40</sup>. Ulterior, E. Comșa, sublinia că aspectul cultural Aldeni II se află situat în ținuturile dintre ariile de răspândire ale culturilor Cucuteni și Gumelnița, formându-se din amestecul unor elemente specifice celor două culturi<sup>41</sup>, formându-se un complex mixt, reprezentat, mai ales în domeniul ceramicii, printr-un amestec intens de elemente gumelnițene și cucuteniene timpurii<sup>42</sup>. Spre nordul acestei arii cresc influențele Cucuteni, iar spre sud cele gumelnițene, în timp ce în zona Brăilei și nordul Dobrogei

---

<sup>31</sup> Berciu 1960, 58.

<sup>32</sup> Berciu 1961, 83.

<sup>33</sup> Dumitrescu 1963, 62.

<sup>34</sup> Dumitrescu 1963, 62.

<sup>35</sup> Dumitrescu 1963, 62.

<sup>36</sup> Dumitrescu 1988, 38.

<sup>37</sup> Ștefan, Comșa 1957.

<sup>38</sup> Comșa 1963.

<sup>39</sup> Comșa 1963, 22.

<sup>40</sup> Comșa 1963, 23.

<sup>41</sup> Comșa, Georgescu 1983, 346.

<sup>42</sup> Comșa 1987a, 51.

elementele gumelnițene devin predominante<sup>43</sup>. Aspectul Aldeni II era considerat rezultatul împletirii elementelor de origine sudică, respectiv faza de tranziție spre cultura Gumelnița, cu cele de proveniență nordică din aria culturală cucuteniană de început. Cea de a doua fază a fost puternic influențată de cultura Gumelnița, evoluția acestui aspect cultural încheindu-se la nivelul cronologic Cucuteni A3<sup>44</sup>. Într-o abordare mai recentă, E. Comșa, deși își menține vechile considerații conform cărora acesta ia naștere și evoluează în sudul Moldovei și nord-estul Munteniei, în zonele de contact între cultura Gumelnița și cultura Cucuteni, precizează că aspectul cultural s-a format în perioada corespunzătoare fazelor Gumelnița A1 și Cucuteni A1<sup>45</sup>.

A. Nițu remarca interferența culturilor Gumelnița și Protocucuteni (Cucuteni A1) prin extinderi culturale în nord-estul Munteniei ce au dat naștere unui *facies cultural* de sinteză, denumit Stoicani-Aldeni<sup>46</sup>. Acesta se definește prin elemente pure ale celor două culturi juxtapuse, cât și prin elemente compozite ale sintezei lor finale<sup>47</sup>. *Facies*-ul Stoicani-Aldeni este unul de sinteză între culturile Protocucuteni și Gumelnița A1, la care participă și elemente Petrești<sup>48</sup>. Studiind pozițiile stratigrafice și cronologice ale descoperirilor de tip Stoicani-Aldeni, A. Nițu sublinia că acest *facies* poate fi intercalat între faza Precucuteni III și sevența inițială Bonțești a fazei Cucuteni A2<sup>49</sup>. Acesta a fost contemporan cu protocucutenianul ce a evoluat în centrul și nordul Moldovei<sup>50</sup>. A. Nițu a insistat în studiile sale asupra importanței ceramicii Stoicani-Aldeni în originea ceramicii pictate Cucuteni<sup>51</sup>, considerând că ceramica albă în benzi subțiri, atribuită inițial culturii Gumelnița<sup>52</sup>, aparține *facies*-ului Stoicani-Aldeni<sup>53</sup>. Aserțiunile sale privind aspectul Stoicani-Aldeni (dar și Cucuteni) au fost și sunt privite cu rezervă de cercetători, în general concluziile sale nu au avut impact și au fost evitate sau respinse de cercetători de multe ori *a priori*, fără să existe o discuție fundamentată pe argumente.

În anul 1983 este publicată monografia aspectului cultural Stoicani-Aldeni în care sunt sintetizate rezultatele cercetărilor locuirii eneolitice în zona de nord a Munteniei și sudul Moldovei, fiind precizată importanța contactului comunităților Gumelnița cu cele cucuteniene în formarea acestui aspect cultural. Evoluția aspectului cultural Stoicani-Aldeni este împărțită în trei faze, acoperind intervalul cuprins între culturile Precucuteni III–Boian V–Cucuteni A2–Gumelnița A2. Aici regăsim preluată și acceptată multe din ideile enunțate de A. Nițu<sup>54</sup>. Autorul monografiei, I. T. Dragomir, va repertoria 90 de așezări Stoicani-Aldeni într-o arie ce acoperă și zona Bolgrad, dar și pe cea gumelnițeană din nordul Dodrogei, câmpia Bărăganului, sau valea Călmățuiului<sup>55</sup> și subliniază că în sudul Moldovei s-a constatat că pe fondul general al așezărilor specifice aspectului cultural Stoicani-Aldeni s-a dezvoltat în mod continuu și organic cultura

<sup>43</sup> Comșa 1987a, 52.

<sup>44</sup> Comșa 1994, 54-55.

<sup>45</sup> Comșa 2002, 96.

<sup>46</sup> Nițu 1971b, 77.

<sup>47</sup> Nițu 1971b, 77.

<sup>48</sup> Nițu 1971b, 77; Nițu 1978-1979, 105.

<sup>49</sup> Nițu 1973, 77.

<sup>50</sup> Nițu 1973.

<sup>51</sup> Nițu 1971b, 87; Nițu 1973, 75-89.

<sup>52</sup> Dumitrescu 1963.

<sup>53</sup> Nițu 1973, 81-82.

<sup>54</sup> Dragomir 1983a.

<sup>55</sup> Dragomir 1986.

Cucuteni<sup>56</sup>. După I. T. Dragomir, „cultura Cucuteni A3 s-a născut în sudul Moldovei, deoarece există legătura organică între elemente culturale Stoicani-Aldeni cu cele ale culturii Cucuteni, care la nivelul etapelor A2-A3 a preluat de la comunitățile Aldeni o serie de elemente culturale deja sedimentate”<sup>57</sup>.

M. Șimon considera că originea aspectului Stoicani-Aldeni se datorează contactului dintre comunitățile Gumelnița A1 și Precucuteni III, rezultând un aspect de sinteză, al cărui început se poate plasa la mijlocul fazei Gumelnița A1, iar sfârșitul acestui aspect la un nivel Gumelnița A2 final–B1 sau Cucuteni A3b<sup>58</sup>.

N. Harțuche remarca apariția în nord-estul Munteniei și sudul Moldovei a unei variante regionale a culturii Gumelnița ce are „în structura ei elemente Boian și Protocucuteni”, aspect denumit convențional Stoicani-Aldeni, „fără ca el să constituie o cultură propriu-zisă, păstrând în esență toate trăsăturile ce formează identitatea culturii Gumelnița”<sup>59</sup>. După N. Harțuche, cultura Gumelnița avea un caracter unitar, dar prezintă și caracteristici locale ce dau naștere la variante (nord-estică, dobrogeană, Varna). În opinia sa, variantele nord-estică și dobrogeană nu trebuie confundate cu aspectul cultural Stoicani-Aldeni, format în sudul Moldovei din culturile Gumelnița A1 și Precucuteni, ce are evoluția sa proprie, paralelă cu Gumelnița A2 și Cucuteni, într-o arie geografică bine definită<sup>60</sup>. Referitor la răspândirea în Dobrogea a aspectului cultural Aldeni, P. Hașotti remarca imposibilitatea acestui fenomen la nivelul fazei A1 a culturii Gumelnița, atâta vreme cât Gumelnița A1 este o componentă efectivă a Stoicani-Aldeni, fie la nivelul fazei A2, fapt tot atât de improbabil dacă avem în vedere intensa populare a teritoriului între Dunăre și Marea Neagră de către comunitățile gumelnițene în respectiva fază<sup>61</sup>. Dacă la Luncavița apar influențe Aldeni în nivelul A2, înseamnă indirect că aspectul cultural Stoicani-Aldeni nu a pătruns în Dobrogea<sup>62</sup>. Ideea încadrării așezărilor gumelnițene din nord-vestul Dobrogei în faza dezvoltată a aspectului mixt Stoicani-Aldeni este considerată ca fiind lipsită de argumente și respinsă ca atare<sup>63</sup>.

Importante sunt și studiile recente publicate de V. Sorokin și V. Slavcev referitoare la relațiile Precucuteni-Gumelnița și începutul culturii Gumelnița, în care este abordat și aspectul cultural Stoicani-Aldeni<sup>64</sup>. Tot recent au fost repertoriare 45 de așezări în Moldova, pe un areal de 3000 kmp<sup>65</sup>. Referindu-se la distribuția acestora pe altitudini, M. Vălean constata predilecția pentru Podișul Bârladului, în zona subcarpatică fiind cunoscute doar patru așezări, cu una mai multe decât în nordul Câmpiei Române<sup>66</sup>.

\*

\* \*

<sup>56</sup> Dragomir 1996, 233.

<sup>57</sup> Dragomir 1996, 249.

<sup>58</sup> Șimon 1986, 28; Șimon 1995.

<sup>59</sup> Harțuche 1983, 29.

<sup>60</sup> Harțuche, Bounegru 1997, 100.

<sup>61</sup> Hașotti 1997, 76.

<sup>62</sup> Hașotti 1997, 78.

<sup>63</sup> Voinea 2005, 28.

<sup>64</sup> Sorokin 2000; Sorokin 2001; Slavcev 2005.

<sup>65</sup> Vălean 2003, 115.

<sup>66</sup> Vălean 2003, 116.

În ultima perioadă putem sesiza o preocupare a cercetătorilor pentru reevaluarea unor aspecte ale civilizației gumelnițene. Discuțiile au atins inclusiv aspectul cultural Stoicani-Aldeni<sup>67</sup>. Ne vom rezuma să extragem selectiv câteva aserțiuni ce privesc acest subiect<sup>68</sup>, ce ar fi putut fi incluse, natural, discursului privind istoriografia temei dezvoltată ceva mai sus: „a fost remarcat că plăcuțele romboidale apar în așezările gumelnițene din nord-estul Munteniei și sudul Moldovei”<sup>69</sup>; „...comunități de tip Bolgrad-Aldeni (de fapt comunitățile de tip Gumelnița A1) din nordul Munteniei și sudul Moldovei...”<sup>70</sup>; este necesar să se redefinească „așa-zisul aspect cultural Stoicani-Aldeni”<sup>71</sup>; „aspectul cultural Stoicani-Aldeni, considerăm că este o realitate limitată la zona de contact dintre cultura Gumelnița, pe de o parte și complexul cultural Precucuteni-Cucuteni. (...) Această zonă de contact se situează pe o linie care pornește din zona Subcarpaților de curbură și trece la nord de sectorul inferior al Siretului și cel al Dunării (...) considerăm că aspectul cultural Stoicani-Aldeni este (...) un aspect regional al culturii Gumelnița”<sup>72</sup>. Precizăm că sublinierile ne aparțin.

De asemenea, evidențiem și o „tehnică”, ce pare să fie expresia unor rezerve sau poate a înțelegerii individualității acestui aspect cultural, ce constă în evitarea „implicării” sau publicarea selectivă a materialelor arheologice descoperite în așezările aspectului Stoicani-Aldeni, în studii, monografii, în care sunt abordate diverse artefacte ale culturii Gumelnița<sup>73</sup>.

\*  
\*            \*

În vederea cercetării caracteristicilor epocii neo-eneolitice din nordul Munteniei<sup>74</sup>, începând cu anul 2002, urmare a colaborării dintre Muzeul Național de Istorie a României și Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, a debutat un proiect de cercetări sistematice ce și-a propus abordarea unei zone în care cercetarea unor obiective arheologice încadrate epocii respective este mai curând o excepție<sup>75</sup>. Un segment important al acestui proiect este consacrat reluării cercetărilor și reevaluării aspectului cultural Stoicani-Aldeni.

<sup>67</sup> Pandrea 2002a; Pandrea 2002b; Pandrea, Vernescu 2005; Slavcev 2005; Andreescu *et alii* 2006a.

<sup>68</sup> În ultima perioadă aspectul cultural Stoicani-Aldeni este însoțit în literatura de specialitate de sintagma „așa-zis aspect cultural”.

<sup>69</sup> Pandrea 2002b, 106.

<sup>70</sup> Pandrea, Vernescu 2005, 274.

<sup>71</sup> Pandrea, Vernescu 2005, 277.

<sup>72</sup> Pandrea, Sîrbu, Mirea 1997, 34-35.

<sup>73</sup> Andreescu 2002; Voinea 2005.

<sup>74</sup> Datorită și modului de organizare a instituțiilor ce coordonează la nivel local cercetarea arheologică, este dificil să abordezi un proiect de cercetare care să depășească strict o unitate administrativă (județ). Paradoxal, problema financiară nu constituie principalul obstacol. O cauză importantă este generată de mentalitatea de la nivel administrativ, ce nu reușește să iasă din cadrul unor sintagme uzitate, greu de reprodus, dar care arată inclusiv o lipsă de orizont. Restrângerea cercetărilor într-un areal delimitat subiectiv, face ca rezultatele să aibă un caracter limitat, fără însă să se poată vorbi de o cercetare cu un caracter microregional. Condensarea și sistematizarea rezultatelor cercetărilor noastre cu alte cercetări arheologice din zonă, raportarea la alte studii, este deocamdată unica abordare accesibilă, de aici și caracterul neunitar, nestandardizat al informațiilor arheologice.

<sup>75</sup> Proiectul face parte din programul de cercetare – „Începuturile civilizației europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos” – vezi Andreescu 2005; Andreescu 2006; Andreescu 2007.

În anul 2002 au debutat cercetările arheologice sistematice de la Mălăieștii de Jos, punctul *Mornel*<sup>76</sup>. Situl a fost abordat datorită particularității sale, ce țin inclusiv de situarea sa la limita de vest a aspectului cultural Stoicani–Aldeni<sup>77</sup>, într-un areal în care obiectivele atribuite epocii neo-neolitice au fost doar sporadic exploatate arheologic. Săpăturile arheologice sistematice s-au derulat în campanii anuale succesive, începând cu anul 2002. Cercetările arheologice de la Mălăieștii de Jos au adus date importante privind locuirea eneolitică în nordul Munteniei. Alături de materialele arheologice specifice, remarcăm situarea așezării în zona dealurilor subcarpatice, altitudinea absolută de 195 m, locuirea pe un bot de terasă cu o înclinare de cca. 30°, unde au fost realizate terasări și diverse amenajări pentru construirea de locuințe. În așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos au fost descoperite atât ceramică tipică gumelnițeană, cât și ceramică „specifică” aspectului Stoicani–Aldeni. De asemenea, au fost descoperite vase și fragmente ceramice, statuete antropomorfe, apropiate de formele și decorurile specifice culturii Precucuteni<sup>78</sup>.

În anul 2003 au fost realizate sondaje arheologice în așezarea Stoicani–Aldeni de la Apostolache, punctul *La Povarnă*. Rezultatele nu au fost cele scontate, situl fiind în mare parte distrus datorită unor factori naturali. Așezarea era situată pe o mică terasă plasată la poalele dealurilor și avea un nivel de locuire inconsistent<sup>79</sup>.

Un alt sit neo-eneolitic, din același areal geografic, a fost sondat în localitatea Urlați în anii 2004–2006. Așezarea gumelnițeană din acest sit, ce are o stratigrafie orizontală, se află situată la contactul dintre câmpie și dealuri, materialul arheologic descoperit putând fi plasat cronologic la limitele fazelor A1–A2<sup>80</sup>. Remarcăm descoperirea aici și a unor fragmente ceramice specifice aspectului Stoicani–Aldeni. Tot în acest sit au fost descoperite și materiale arheologice din culturile Stacevo–Criș<sup>81</sup> și Boian–Giulești<sup>82</sup>.

La Ploiești, punctul *Tabaci*, în anul 2003, a fost sondată o așezare distrusă de construcții contemporane, în care au fost descoperite materiale arheologice în poziție stratigrafică secundară, amestecate, atribuite culturilor Gumelnița A2 și Cernavoda I. În același sit au fost descoperite și câteva fragmente ceramice Stoicani–Aldeni<sup>83</sup>.

Prin cercetări de suprafață au fost identificate sau verificate alte situri neo-eneolitice din județul Prahova la Iordăcheanu, Vadu Săpat–*Budureasca*, Șoimești, Colceag, Vîlcele, Seciu, Ciorani, Tomșani, Ghinoaica, Ploiești, Boboci, Păulești etc. Am constatat distrugerea sau stadiul precar al protejării și conservării majorității siturilor menționate.

Un segment important al proiectului a fost cercetarea depozitelor și expozițiilor arheologice ale Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova, dar și ale altor instituții de profil (Dâmbovița, Argeș, Buzău).

<sup>76</sup> La cercetările arheologice au participat de-a lungul timpului R. Andreescu – 2002–2007 (MNIR), A. Frînculeasa – 2002–2007, E. Paveleț – 2002, 2004–2005, 2007 (MIAP), T. Nica – 2002–2007 (Muzeul Oltenița), I. Torcică – 2005–2007 (MJ Teleorman).

<sup>77</sup> Comșa 1985, 27.

<sup>78</sup> Andreescu, Frînculeasa, Paveleț 2004b; Andreescu, Frînculeasa, Paveleț 2005a; Andreescu *et alii* 2006a; Frînculeasa 2006c; Andreescu *et alii* 2007.

<sup>79</sup> Andreescu, Frînculeasa, Paveleț 2004a.

<sup>80</sup> Andreescu *et alii* 2005b; Andreescu *et alii* 2006c; Andreescu, Frînculeasa 2007.

<sup>81</sup> Frînculeasa 2006b.

<sup>82</sup> Andreescu *et alii* 2005.

<sup>83</sup> Inedit.

În rândurile de mai jos ne-am propus abordarea câtorva elemente ce privesc aspectul cultural Stoicani-Aldeni, atât prin reevaluarea unor cercetări mai vechi, dar apelând și la rezultatele parțiale ale cercetărilor derulate în cadrul proiectului mai sus succint expus<sup>84</sup>. Principalele aspecte abordate în rândurile de mai jos privesc aspecte de cronologie relativă și implicit evoluția și relațiile culturale ale aspectului cultural Stoicani-Aldeni, în contextul mai larg al eneoliticului de la Dunărea de Jos. Deși ceramica a rămas principalul element ce va jalona discursul arheologic, nu vom absolutiza „subiectul”.

\*  
\*      \*

Rezultatele cercetărilor arheologice efectuate de-a lungul timpului, nu par să confirme enunțul conform căruia aspectul cultural Stoicani-Aldeni se poate identifica cu faza Gumelnița A1<sup>85</sup>. De altfel aceeași concluzie pare să fie subliniată și în tabelul cronologic publicat de I. T. Dragomir, unde aspectul Stoicani-Aldeni era contemporan cu faza Gumelnița A1 și Cucuteni A1<sup>86</sup>. În aceeași lucrare descoperim încadrate așezări din faza Gumelnița A2 în arealul aspectului cultural Stoicani-Aldeni.

De-a lungul timpului au fost identificate elemente ce par să demonstreze o evoluție ceva mai îndelungată a acestui aspect cultural, dincolo de limita fazei A1 a culturii Gumelnița. Sfârșitul aspectului Stoicani-Aldeni a fost plasat de M. Șimon pornind de la „argumente” tipologice și stratigrafice, la un nivel cronologic Gumelnița A2 final-B1/Cucuteni A3b<sup>87</sup>, concluzie la care subscrie și E. Comșa în urma reanalizării unor materiale arheologice descoperite la Aldeni<sup>88</sup>.

Un alt aspect important este legat de descoperirea în cadrul așezărilor Stoicani-Aldeni, dar și Gumelnița, a unor materiale arheologice atribuite culturilor Precucuteni sau Cucuteni, considerate „importuri” culturale. În Muntenia prezența culturilor Precucuteni și Cucuteni a fost semnalată prin fragmente, vase ceramice, statuete antropomorfe etc, materiale ce au fost descoperite în contexte arheologice atribuite culturilor Boian, Gumelnița, Cernavoda I. Aceste descoperiri au fost calificate drept „importuri culturale”, contribuind alături de alte elemente, la stabilirea unor raporturi culturale directe, ce au ajutat la creionarea cronologiei relative a eneoliticului la Dunărea de Jos. Fără să detaliem, remarcăm că asupra acestei probleme, respectiv relațiile culturale Precucuteni-Cucuteni/Boian-Gumelnița, s-au aplecat de-a lungul timpului mai mulți cercetători<sup>89</sup>.

În cadrul discuțiilor legate de aceste relații culturale au fost incluse acestei „teme generale” și originea și evoluția aspectului cultural Stoicani-Aldeni. A. Nițu subliniază că aspectul cultural Stoicani-Aldeni își are originea în culturile Precucuteni și Gumelnița și poate fi intercalat între fazele Precucuteni III și secvența inițială Bonțești a fazei Cucuteni A2<sup>90</sup>.

<sup>84</sup> Andreeescu *et alii* 2006a, 10-11.

<sup>85</sup> Pandrea, Vernescu 2005, 274.

<sup>86</sup> Dragomir 1983a, 111.

<sup>87</sup> Șimon 1986, 28.

<sup>88</sup> Comșa 1995, 24.

<sup>89</sup> Roman 1963; Dumitrescu 1964; Dumitrescu 1968; Marinescu-Bâlcu 1976; Marinescu-Bâlcu 1978; Mantu 1995; Mantu 1998; Mantu 1999-2000; Bem 1998-2000; Bem 2001; Pandrea, Vernescu 2005.

<sup>90</sup> Nițu 1971b, 89; Nițu 1973, 77.



Acesta este contemporan cu protocucutenianul ce a evoluat în centrul și nordul Moldovei<sup>91</sup>. A. Nițu a insistat asupra importanței ceramicii Stoicani-Aldeni în apariția ceramicii pictate cucuteniene<sup>92</sup>, subliniind că ceramica albă în benzi subțiri, considerată ca având origini gumelnițene<sup>93</sup>, aparține *facies*-ului Stoicani-Aldeni<sup>94</sup>. Cercetătorul considera că s-a produs o expansiune a comunităților Gumelnița spre centrul Moldovei în detrimentul culturii Precucuteni, dar și o mai accentuată exercitare a influențelor culturale dinspre aria culturală gumelnițenă spre cea precucuteniană<sup>95</sup>.

Alături de argumentele aduse de diverși cercetători, printre care remarcăm în primul rând pe M. Șimon, evidențiem mai jos alte câteva elemente ce pot contribui la lămurirea acestor două teme ce privesc evoluția aspectului Stoicani-Aldeni în contextul eneoliticului de la Dunărea de Jos, considerând discuția noastră doar o introducere în această problematică:

- Este cunoscută apariția unor vase sau fragmente ceramice specifice aspectului Stoicani-Aldeni în așezări Gumelnița A1 la Glina<sup>96</sup>, Măgurele<sup>97</sup>, Tangâru<sup>98</sup>, A2 la Cunești<sup>99</sup>, Însurăței<sup>100</sup>, Urlați<sup>101</sup>, Ploiești, punctul *Tabaci*<sup>102</sup>, Moara din Groapă (jud. Dâmbovița)<sup>103</sup>, A2 final-B1 la Măriuța<sup>104</sup> și Vitănești<sup>105</sup>. În nivelul Gumelnița B1 de la Vitănești au fost descoperite fragmente ceramice Cucuteni A3<sup>106</sup>, din același nivel de locuire fiind recuperate și fragmentele de la un vas Stoicani-Aldeni<sup>107</sup>. Ceramică Stoicani-Aldeni a fost descoperită și în așezările gumelnițene de la Căscioarele și Gumelnița<sup>108</sup>;

- De asemenea, constatăm prezența în cadrul unor situri Stoicani-Aldeni, ale unor materiale arheologice precucuteniene, sau a unor forme vase, statuete etc, considerate că au o filiație precucuteniană, asociate cu fragmente ceramice pictate Cucuteni (ex. Stoicani, Aldeni, Suceveni, Dodești, Coțatcu)<sup>109</sup>. Ceramică cu pictură bicromă (alb pe fond roșu după ardere) Cucuteni A2 a fost descoperită și în așezările Stoicani-Aldeni de la Dodești, Suceveni, Smulți,

<sup>91</sup> Nițu 1973.

<sup>92</sup> Nițu 1971b, 87; Nițu 1973, 75-89.

<sup>93</sup> Dumitrescu 1963.

<sup>94</sup> Nițu 1973, 81-82.

<sup>95</sup> Dumitrescu 1964, 54; Pandrea, Vernescu 2005, 277.

<sup>96</sup> Petrescu-Dîmbovița 1945, 211.

<sup>97</sup> Roman 1962; Roman 1963, 41 și urm.

<sup>98</sup> Nițu 1973, 79.

<sup>99</sup> Angheliescu 1955, 311.

<sup>100</sup> Pandrea, Sârbu, Mirea 1997, 33; Pandrea, Sârbu, Neagu 1999.

<sup>101</sup> Andreescu *et alii* 2006c.

<sup>102</sup> Inedit, săpături restrânse A. Frînculeasa 2003.

<sup>103</sup> Inedit; mulțumesc A. Ilie, P. Diaconescu pentru permisiunea de a lucra în depozitul arheologic al CMN Târgoviște.

<sup>104</sup> Șimon 1986, 28; Șimon 1995, 33.

<sup>105</sup> Mulțumesc domnilor R. Andreescu și P. Mirea pentru permisiunea de a utiliza informația.

<sup>106</sup> Bem 1998-2000, 344; Bem 2000, 45.

<sup>107</sup> Mai remarcăm și descoperirea unui fragment ceramic de „tip C” timpuriu decorat „în val”, inedit. Mulțumesc și pe această cale domnilor R. Andreescu și P. Mirea pentru permisiunea de a utiliza informația.

<sup>108</sup> Dragomir 1983a, 15.

<sup>109</sup> La Mălăieștii de Jos au fost descoperite fragmente de vase de culoare gălbuie sau portocalie, pasta acestora amintind de ceramica cucuteniană. La Gura Vitioarei, alături de materiale ceramice Stoicani-Aldeni, a fost identificat și un fragment ceramic Cucuteni A2 – Coșa, Georgescu 1981, 272.

Tămășani<sup>110</sup>. Remarcăm că la Tangâru, în așezarea Gumelnița A1, au fost semnalate alături de materiale precucuteniene<sup>111</sup> și fragmente ceramice Stoicani-Aldeni<sup>112</sup>, situație întâlnită și în așezarea Gumelnița A1 de la Măgurele<sup>113</sup>. La Cunești, într-o așezare Gumelnița A2, au fost semnalate, atât materiale atribuite aspectului cultural Stoicani-Aldeni<sup>114</sup>, cât și precucuteniene<sup>115</sup>. La Stoicani, în nivelurile inferioare a fost descoperită ceramică Precucuteni<sup>116</sup> iar în cel superior ceramică cucuteniană tricromă<sup>117</sup>. La Târgu Frumos, în așezarea Precucuteni III, au fost descoperite vase pictate cu grafit, la care „*se adaugă alte influențe...provenind din arealul Stoicani-Aldeni*”<sup>118</sup>. La Ghinoiaca au fost descoperite fragmente ceramice Stoicani-Aldeni, ceramică Precucuteni III, dar și un fragment ceramic pe care apare decorat cu scoica motivul „parantezelor”<sup>119</sup>, specific unei faze posterioare Gumelnița A1<sup>120</sup>. Importuri Precucuteni II au fost descoperite în așezările Gumelnița A1 de la Tangâru<sup>121</sup> și Însurăței<sup>122</sup>, marcând cele mai timpurii contacte Gumelnița-Precucuteni;

- Pentru relația Precucuteni III/Cucuteni A3–Gumelnița A1-A2 trebuie remarcate descoperirile de la Lișcoteanca, punctul *Moș Filon*. Astfel, în așezarea Gumelnița A1 a fost descoperit un fragment ceramic Precucuteni III<sup>123</sup>, iar în nivelul A2 a fost descoperită ceramică pictată tricrom, încadrată culturii Cucuteni A3<sup>124</sup>. De asemenea, la Însurăței, în nivelul de locuire Gumelnița A1, au fost descoperite fragmente ceramice Precucuteni II-III<sup>125</sup>, iar în nivelul de locuire Gumelnița A2 materiale ceramice Stoicani-Aldeni<sup>126</sup>;

- Vasele *askos*, considerate de origine sudică, apar în cultura Gumelnița în fazele A2-B1<sup>127</sup>, dar și în cultura Precucuteni III la Traian, Isaiia, Luka Vrubleckaja, Coșernița, Alexandrovka<sup>128</sup>. Acest tip de vas a fost descoperit și în așezările Stoicani-Aldeni la Stoicani, Suceveni, Dodești<sup>129</sup>, Vulcănești<sup>130</sup>. Un vas *askos* a fost descoperit la Mălăieștii de Jos, în

<sup>110</sup> Dragomir 1983a, 11.

<sup>111</sup> Berciu 1961, 66, 413-414.

<sup>112</sup> Nițu 1973, 79.

<sup>113</sup> Nițu 1973.

<sup>114</sup> Angheliescu 1955, 311.

<sup>115</sup> Bem 2001, 44.

<sup>116</sup> Pandrea, Vernescu 2005, 269.

<sup>117</sup> Petrescu-Dîmbovița 1953, 184.

<sup>118</sup> Mantu 1998, 116.

<sup>119</sup> Inedit, este situl în care au fost descoperite materiale liniare de „tip Sudiți” vezi: Teodorescu 1966.

<sup>120</sup> Voinea 2005, 54.

<sup>121</sup> Marinescu 1974, 135.

<sup>122</sup> Pandrea, Vernescu 2005, 265.

<sup>123</sup> Harțuche 1981; Harțuche, Bounegru 1997, 98, fig. 61/1.

<sup>124</sup> Harțuche, Bounegru 1997, fig. 59/4. Descoperirea unor fragmente ceramice pictate tricrom sau bicrom, cucuteniene, nu exclude apariția în cadrul altor cercetări, a unor materiale ceramice cucuteniene pictate bicrom sau tricrom. În acest sens vezi situația de la Aldeni.

<sup>125</sup> Pandrea, Vernescu 2005.

<sup>126</sup> Pandrea, Sârbu, Mirea 1997, 33.

<sup>127</sup> Șimon 1986, 15; Marinescu-Bâlcu 1990; Voinea 2005, 46.

<sup>128</sup> Marinescu-Bâlcu 1974, fig. 62/2; Marchevis 1996; Sorokin 2001, 82; Slavcev 2005, 164; Ursulescu, Tencariu 2007, 136, fig. 9/1.

<sup>129</sup> Dragomir 1970, fig. 19; Dragomir 1983, 80-81.

<sup>130</sup> Un vas *askos* a fost descoperit și la Sudiți, piesa este expusă la Muzeul Județean Buzău.

interiorul locuinței cu numărul cinci, în campania din anul 2007<sup>131</sup>. Deocamdată, acest tip de vas nu a fost descoperit în așezări Gumelnița A1 de la Dunărea de Jos, supoziția că ele au fost preluate în mediul Stoicani-Aldeni direct din cultura Gumelnița A1 nefiind încă susținută<sup>132</sup>. M. Șimon considera vasul de tip *askos*, în cadrul tipologiei Stoicani-Aldeni, ca fiind precucutenian<sup>133</sup>. Precizăm că aceste piese au apărut în niveluri de locuire caracteristice fazei a III a aspectului Stoicani-Aldeni<sup>134</sup>. Așezarea Coșernița I este considerată Precucuteni III timpuriu, vasul *askos* arătând o contemporanitate Precucuteni III timpuriu - Gumelnița A2<sup>135</sup>, sincronism cel puțin parțial, subliniat și de alți autori<sup>136</sup>;

- Rozeta de pe umărul vasului de la Băneasa<sup>137</sup> se regăsește la Cernavoda și la Sultana, în medii gumelnițene posterioare fazei A1 a culturii Gumelnița<sup>138</sup>. Tot M. Șimon remarca în cadrul tipologiei ceramicii Stoicani-Aldeni, prezența străchinilor cu buza îngroșată în interior, castroanele cu umăr carenat sau cu marginea îndoită în interior, vase specifice post Gumelnița A1<sup>139</sup>. Și la Mălăieștii de Jos au fost descoperite castroane sau vase cu umărul carenat, fragmente de străchini cu buza îngroșată în interior, dar și alte vase specifice fazei A2 a culturii Gumelnița<sup>140</sup>. La Luncavița, în nivelul de locuire Gumelnița A2, au fost remarcate influențele Stoicani-Aldeni asupra ceramicii<sup>141</sup>;

- În așezarea de la Stoicani, în nivelele 5 și 6, au fost descoperite, alături de vase Stoicani-Aldeni, materiale Precucuteni III și Hamangia III<sup>142</sup>, iar în nivelul superior au fost descoperite două fragmente ceramice Cucuteni A3<sup>143</sup>. Materiale arheologice Precucuteni au fost descoperite și în așezările Stoicani-Aldeni de la Suceveni<sup>144</sup>, Ghinoaica punctul *Mazili*<sup>145</sup>, Budureasca, punctul *La Grec*<sup>146</sup>, Dodești<sup>147</sup>, Coțatcu<sup>148</sup>, Vulcănești II și Lopățica<sup>149</sup>. La Apostolache, punctul *La Povarnă* a fost descoperit un fragment de vas din pastă de culoare cenușie, decorat plastic cu un corn de bovidu<sup>150</sup>. Astfel de torți zoomorfizate au fost semnalate și la Bălănești<sup>151</sup>. Acest tip de decor a fost descoperit pe ceramica din așezările Precucuteni III

<sup>131</sup> În interiorul vasului a fost descoperită o reprezentare antropomorfă din os.

<sup>132</sup> Dragomir 1983a, 81.

<sup>133</sup> Șimon 1986, 15.

<sup>134</sup> Dragomir 1983a, 81.

<sup>135</sup> Slavcev 2005.

<sup>136</sup> Bem 2001, 45.

<sup>137</sup> Dragomir 1969, fig. 17.

<sup>138</sup> Șimon 1986, 28.

<sup>139</sup> Șimon 1986, 27-28.

<sup>140</sup> Andreescu *et alii* 2006a.

<sup>141</sup> Comșa 1962, 224.

<sup>142</sup> Petrescu-Dîmbovița 1953, fig. 10/7.

<sup>143</sup> Petrescu-Dîmbovița 1953, 184; Bem 2001, 44.

<sup>144</sup> Bem 2001, 44.

<sup>145</sup> Inedit.

<sup>146</sup> Inedit.

<sup>147</sup> Coman 1980, fig. 90/1.

<sup>148</sup> Trohani *et alii* 2007, 138; Grigoraș, Paveleț 2007.

<sup>149</sup> Pandrea, Vernescu 2005, 269.

<sup>150</sup> Andreescu, Frînculeasa, Paveleț 2004.

<sup>151</sup> Dumitrescu 1944, 50.

de la Izvoare<sup>152</sup>, Traian, punctul *Dealul Viei*<sup>153</sup> etc. M. Şimon remarca specificul precucutenian al acestora<sup>154</sup>. Un fragment ceramic precucutenian a fost descoperit şi în aşezarea Stoicani-Aldeni de la Drăgăneşti-Tecuci<sup>155</sup>;

- Tot pentru relaţia Stoicani-Aldeni/Precucuteni remarcăm şi machetele de sanctuar din lut ce au fost descoperite la Aldeni<sup>156</sup>, dar şi în situl de la Poduri, în nivelul Precucuteni III<sup>157</sup>;

- Piese romboidale din lut au fost descoperite în aşezări Stoicani-Aldeni/Gumelniţa la Aldeni, Drăgăneşti-Tecuci, Bolgrad, Stoicani, Suceveni, Igeşti, Dodeşti, Lăţeşti, Bârleşti, Lişcoteanca<sup>158</sup>, dar şi Boian la Drama<sup>159</sup>. Pe altarul din lut descoperit la Târgu-Frumos au fost pictate motive geometrice ce au analogii cu piesele romboidale din lut prezente în mediul Stoicani-Aldeni<sup>160</sup>;

- La Aldeni, într-o aşezare cu trei niveluri de locuire, a fost descoperită ceramică cucuteniană pictată tricrom în nivelul inferior<sup>161</sup>. Referindu-se la câteva descoperiri de la Aldeni, E. Comşa, crează confuzii, referindu-se la descoperirea ceramicii cucuteniene pictate tricrom din etapa A2 în ultimul nivel de locuire de la Aldeni<sup>162</sup>. Tot E. Comşa remarca descoperirea în nivelul al doilea („faza Stoicani”) a unui fragment cu decor pictat Cucuteni A2-A3 şi câteva fragmente de tip Petreşti B, dar şi un fragment de statueta antropomorfă din os specifică fazei Gumelniţa A2<sup>163</sup>. De asemenea, din acelaşi nivel arheologic, provine un alt fragment de statueta din os pe care îl paralelizează cu faza B1 a culturii Gumelniţa<sup>164</sup>. Pe baza acestor descoperiri identifică la Aldeni o locuire ce acoperă cele trei faze ale culturii Gumelniţa<sup>165</sup>. Nivelul de locuire Gumelniţa B1 de la Aldeni a fost menţionat şi de I.T. Dragomir<sup>166</sup>;

- La Mălăieştii de Jos a fost descoperit şi un fragment de vas cu atribute antropomorfe<sup>167</sup>. Fragmentul provine de la un vas de mari dimensiuni, din categoria celor de provizii. Acesta are culoarea cărămizie, arsă secundar şi este modelat din pastă grosieră, bine preparată, degresantul fiind format din ceramică pisată. La suprafaţă se observă barbotină stropită, dar şi urme de ceramică piastă. Vasul era de tip *pthos*, avea torţi semirotonde „funcţionale”, pe acest fragment păstrându-se, pe umăr, o toartă. Aceasta din urmă era „digitată”, decorată cu patru nervuri ce porneau spre gâtul vasului de la baza ei superioară. La partea superioară ale acestor nervuri, între primele două „degetele”, spre dreapta se află două pastile alveolate. Imediat deasupra alveolelor, o uşoară şanţuire delimitează gâtul vasului. Piesa de la Mălăieştii de Jos, prin apariţia celor două

<sup>152</sup> Vulpe 1957, 58, fig. 2, 2a.

<sup>153</sup> Marinescu-Bîlcu 1974, 244, fig. 1, 4.

<sup>154</sup> Şimon 1986, 15.

<sup>155</sup> Comşa 1963.

<sup>156</sup> Ştefan 1941.

<sup>157</sup> Monah *et alii* 2003, 114, nr. 76, 153-154.

<sup>158</sup> Dragomir 1983a; Pandrea 2002b.

<sup>159</sup> Pandrea 2002b, 106.

<sup>160</sup> Ursulescu, Boghian, Cotiugă 2005, fig. 5/2-3.

<sup>161</sup> Ştefan 1944b, 74.

<sup>162</sup> Comşa 1985, 31; Comşa 1987a, 82-83.

<sup>163</sup> Comşa 1993, 163; Comşa 1995.

<sup>164</sup> Comşa 1995.

<sup>165</sup> Comşa 1995, 24.

<sup>166</sup> Dragomir 1983a, 24.

<sup>167</sup> Frînculeasa 2006c.

pastile, are cele mai apropiate analogii la fragmentul de vas descoperit la Dodești<sup>168</sup>. Acesta din urmă a fost descoperit în nivelul superior al așezării Stoicani-Aldeni, într-un nivel de locuire încadrat fazei finale a evoluției aspectului cultural<sup>169</sup>. Ambele decoruri au două pastile, diferența constă în numărul degetelor, în număr de trei la Dodești și patru la Mălăieștii de Jos. Subliniem că la Mălăieștii de Jos a fost descoperită ceramică pictată monocrom cu alb înainte de ardere sau roșu după ardere, dar și bicromă<sup>170</sup>. Apariția acestui tip de decor este amplasată cel mai timpuriu în cultura Precucuteni III, iar cel mai târziu în mediul cultural Cucuteni A3. Atât tipul de vas, cât și decorul ce consta în „digitarea torților” modelate în tehnica *ronde-bosse* au mai fost semnalate și în alte situri<sup>171</sup>. A. Nițu a realizat primul studiu privind acest decor pe baza descoperirii unor vase de tip *phitos* cu torți etajate în așezările atribuite aspectului Stoicani-Aldeni de la Dodești și Suceveni<sup>172</sup>. Torți „digitate” au mai fost descoperite în așezările Precucuteni III de la Iași<sup>173</sup>, Luka-Vrublevkaia<sup>174</sup>, Alexandrovka<sup>175</sup>, la Izvoare, nivelul Izvoare III<sup>176</sup>, Tîrpești<sup>177</sup>, în așezarea Cucuteni A3 de la Hăbășești<sup>178</sup>, dar și în așezări Stoicani-Aldeni la Dodești și Suceveni<sup>179</sup>. Un vas asemănător, cu torți etajate, a fost descoperit și la Târpești, într-o locuință Precucuteni III<sup>180</sup>, dar și în așezarea Precucuteni II-III de la Isaia<sup>181</sup>.

Asupra originii acestui tip de decor s-au pronunțat mai mulți cercetători, prezența sa fiind înregistrată în Anatolia, pe „ceramica dunăreană”<sup>182</sup> sau în cultura Karanovo V-Gumelnița A1<sup>183</sup>. A. Nițu a inițiat o discuție mai complexă privind acest subiect. Dacă obținerea acestui decor prin nervuri este specifică mediului gumelnițean, prezența pe vase numai a brațelor este specifică ceramicii liniare. În cultura Gumelnița au fost descoperite vase antropomorfe în care sunt redată mâinile cu trei degete<sup>184</sup>. Referitor la decorul vaselor de la Dodești, A. Nițu remarca „o modalitate nouă a antropomorfizării acestui tip de *phitos*, specifică componentei cucuteniene a ceramicii Stoicani-Aldeni”<sup>185</sup>. I. T. Dragomir vedea în combinarea vaselor antropomorfizate cu cele cu attribute antropomorfe (cu „torți digitate”), cum sunt cele descoperite la Suceveni și Dodești, attribute specifice ceramicii Stoicani-Aldeni, moștenite în ce privește forma din cultura Cucuteni A1<sup>186</sup>, pe când,

<sup>168</sup> Nițu 1971b, 80, fig. 6/4.

<sup>169</sup> Dragomir 1983, 84.

<sup>170</sup> Comșa, Georgescu 1983, 339-340; Andreescu *et alii* 2006b.

<sup>171</sup> Nițu 1971b; Dragomir 1983a, 83-84; Monah 1997, 169-170 cu bibliografia aferentă.

<sup>172</sup> Nițu 1971b.

<sup>173</sup> Nițu 1971b, 80.

<sup>174</sup> Nițu 1971b, 80.

<sup>175</sup> Sorokin 2001, 82.

<sup>176</sup> Vulpe 1957, 218, fig. 217/3; 219/2.

<sup>177</sup> Marinescu-Bâlcu 1974, fig. 84/7-8.

<sup>178</sup> Dumitrescu *et alii* 1954, pl. 119/8.

<sup>179</sup> Nițu 1971b; Nițu 1973-1974.

<sup>180</sup> Marinescu-Bâlcu 1981, fig. 63/6.

<sup>181</sup> Ursulescu, Tencariu 2004.

<sup>182</sup> Dragomir 1983a, 84.

<sup>183</sup> Monah 1997, 169.

<sup>184</sup> Nițu 1971b, 80-81.

<sup>185</sup> Nițu 1971b, 80.

<sup>186</sup> Dragomir 1983a, 84.

M. Şimon, considera că acest tip de decor este „element plastic comun, specific numai culturilor Precucuteni și aspectului Stoicani-Aldeni<sup>187</sup>;

- În aşezarea de la Mălăieştii de Jos a fost descoperit un fragment ceramic pe care e reprezentată o figurină antropomorfă incizată în poziţie orantă<sup>188</sup>. Reprezentări antropomorfe în poziţie de orantă, dar modelate în relief, apar pe ceramica precucuteniană la Târpeşti și Traian<sup>189</sup> și în aşezări Cucuteni etapa A2 la Ghelăieşti<sup>190</sup>, A3 la Scânteia, A4 la Dumeşti<sup>191</sup> etc. În cultura Gumelnița astfel de descoperiri sunt datate în faza B1<sup>192</sup>. La Ciolăneştii din Deal a fost descoperită o reprezentare antropomorfă în poziţie orantă, incizată pe un fragment ceramic din nivelul Gumelnița A2<sup>193</sup>;

- La Vadu Săpat, punctul *Budureasca*, într-o aşezare Stoicani-Aldeni, a fost descoperită o statueta antropomorfă cu rochie *cloche*<sup>194</sup>. Mai remarcăm și alte situri în care au fost descoperite astfel de statuete, cum sunt cele de la Boboci<sup>195</sup> sau Seciu<sup>196</sup>. Acest tip nu a fost încă identificat în aşezări Gumelnița A1, ci numai în cele din faza A2<sup>197</sup>. Tot legat de plastică antropomorfă, la Dodeşti, în aşezarea Stoicani-Aldeni, au fost descoperite vase antropomorfe considerate de tip cucutenian<sup>198</sup>;

- Tot în categoria ceramicii remarcăm un vas borcan cu gâtul carenat, descoperit în locuința 1 de la Mălăieştii de Jos, având două tortițe triunghiulare perforate vertical. Acesta are analogii cu vase descoperite la Borduşani, într-o aşezare Gumelnița A2<sup>199</sup>, Bonţeşti<sup>200</sup>, Căscioarele, dar și la Poduri, în nivel Cucuteni A2<sup>201</sup>. În aceeași locuință de la Mălăieşti a fost descoperit un pahar cenuşiu, cu decor incizat, apropiat de vasele precucuteniene<sup>202</sup>. Un import gumelnițean pare să fie și vasul de cult (capac) descoperit în aşezarea precucuteniană de la Poduri<sup>203</sup>;

- Unelte din silex negricios translucid sau cel de culoare vineție, având originea în zona „platformei moldovenești” sau Nistrului, apar, deși nu în cantități considerabile, în aşezarea de la Mălăieştii de Jos, dar nu și la Urlați, într-o aşezare Gumelnița A1-A2, deși din această ultimă aşezare avem un lot consistent de piese<sup>204</sup>;

<sup>187</sup> Şimon 1986, 17.

<sup>188</sup> Frînculeasa 2006c.

<sup>189</sup> Marinescu-Bâlcu 1974, fig. 84/2; 90/3.

<sup>190</sup> Nițu 1971b.

<sup>191</sup> Monah 1997.

<sup>192</sup> Andreescu 2002, 77-78.

<sup>193</sup> Andreescu 2002, 78.

<sup>194</sup> Teodorescu, Peneş 1984, fig. 9/4.

<sup>195</sup> Peneş, Paveleş 2001, 11, fig. 1/3.

<sup>196</sup> Frînculeasa 2004a, 29, fig. 41/2.

<sup>197</sup> Andreescu 2002.

<sup>198</sup> Nițu 1971b, 81-83.

<sup>199</sup> Marinescu *et alii* 1997, pl. 26.

<sup>200</sup> Dumitrescu 1927-1932 (1933), fig. 8/13, 14.

<sup>201</sup> În campania din anul 2007 a fost descoperit un alt vas asemănător celui de la Poduri – Monah *et alii* 2003, 121, 187, nr. 187.

<sup>202</sup> Andreescu *et alii* 2006a.

<sup>203</sup> Monah *et alii* 2003, fig. 142.

<sup>204</sup> Niță, Frînculeasa 2005.

• În sudul Moldovei au fost descoperite așezări Stoicani-Aldeni suprapuse de așezări Cucuteni A2, dar și A3, cum sunt cele de la Bonțești<sup>205</sup>, Ciorani<sup>206</sup>, Pleșa<sup>207</sup>, posibil Igești, Horga, Codreni, Obârșeni<sup>208</sup>, Gura Idrici<sup>209</sup>, Mănăstioara<sup>210</sup>, Puricani<sup>211</sup>, Bârlești (?)<sup>212</sup> etc. Este cunoscut că fazele Gumelnița A2 și B1 evoluează paralel cu etapele Cucuteni A3-A4<sup>213</sup>. Deși A. Nițu stabilea că finalul așezărilor Stoicani-Aldeni se plasează la un nivel cronologic contemporan primei secvențe a fazei A2, fapt subliniat și de descoperirile de la Bonțești<sup>214</sup>, apariția unor fragmente pictate bicrom sau tricrom atribuite culturii Cucuteni fazele A2-A3, pare să plaseze măcar în parte contemporaneitatea Stoicani-Aldeni-Cucuteni A2. Mai remarcăm și alte descoperiri, printre care și un vas gumelnițean pictat cu grafit de la Ruseștii Noi, într-o așezare Cucuteni A2<sup>215</sup>. De asemenea, fragmente ceramice gumelnițene au fost descoperite și în așezarea Cucuteni A2 de la Poduri<sup>216</sup>, iar la Bod, în așezarea cucuteniană, a fost descoperită o statueta prismatică din os<sup>217</sup>;

• În nordul Munteniei și în Moldova nu cunoaștem așezări Stoicani-Aldeni suprapuse de așezări Gumelnița A2 sau B1, iar la Aldeni au fost descoperite piese ce indică o locuire a așezării paralel cu fazele A1-B1 timpuriu ale culturii Gumelnița<sup>218</sup>. Evidențiem că în interfluviul Prahova-Buzău au fost descoperite așezări Gumelnița A1 târzii, A2-B1?, printre care remarcăm pe cele de la Târgșoru Vechi<sup>219</sup>, Gherghița<sup>220</sup>, Boboci<sup>221</sup>, Ploiești<sup>222</sup>, Colceag<sup>223</sup>, Seciu<sup>224</sup>, Ghinoiaca<sup>225</sup>, Urlați<sup>226</sup>, Iordăcheanu<sup>227</sup>, Vadu Săpat, punctul *La Stănescu*<sup>228</sup> (jud. Prahova), Gherăseni<sup>229</sup>, Sudiți<sup>230</sup>, Moisița<sup>231</sup> (jud. Buzău) etc. De altfel, contactele Cucuteni-

<sup>205</sup> Dumitrescu 1927-1932 (1933).

<sup>206</sup> Nițu 1973, 77.

<sup>207</sup> Brudiu 1975, 175, nr. 5.

<sup>208</sup> Coman 1980, 76-77, 132, 223, 271.

<sup>209</sup> Coman, Alaiba 1980.

<sup>210</sup> Harțuche, Bobi 1980, 113; Dragomir 1983a, 27; Dragomir 1986, 33-34.

<sup>211</sup> Dragomir 1983b.

<sup>212</sup> Dragomir 1983a, 25, 29. Pentru Suceveni exprimarea este destul de confuză – vezi: Dragomir 1983a, 29.

<sup>213</sup> Bem 2001, 45-46, cu bibliografia aferentă.

<sup>214</sup> Nițu 1973, 78.

<sup>215</sup> Mantu 1998, 119.

<sup>216</sup> Bem 2001, 45; Monhah *et alii* 2003.

<sup>217</sup> Comșa 1973, 51.

<sup>218</sup> Comșa 1995.

<sup>219</sup> Teodorescu 1961; Frînculeasa 2007.

<sup>220</sup> Teodorescu 1974, 11; Frînculeasa 2007.

<sup>221</sup> Peneș, Paveleț 2001. La Boboci au fost descoperite și materiale Stoicani-Aldeni, între care remarcăm pahare pictate înainte de ardere, cu benzi albe.

<sup>222</sup> Teodorescu 2000.

<sup>223</sup> Frînculeasa 2004b.

<sup>224</sup> Frînculeasa 2004a, 29.

<sup>225</sup> Teodorescu 1996, 189.

<sup>226</sup> Andreescu *et alii* 2005b; Andreescu *et alii* 2006a.

<sup>227</sup> Andreescu *et alii* 2006a, 11.

<sup>228</sup> Alături de materiale Stoicani-Aldeni a fost descoperite și materiale Gumelnița A2 între care remarcăm un fragment ceramic decorat „cu paranteze”.

<sup>229</sup> Comșa 1979, 74, fig. 4/9.

<sup>230</sup> Grigoraș, Paveleț 2006.

<sup>231</sup> Grigoraș, Paveleț 2003, 22, fig. 10/3; Paveleț, Grigoraș 2006, 36.

Gumelnița se manifestă din plin pe un palier cronologic Cucuteni A3-A4 – Gumelnița B1, odată cu încetarea locuirii Stoicani-Aldeni din sudul Moldovei și nordul Munteniei<sup>232</sup>.

\*  
\*       \*

Zona de nord a Munteniei, sudul Moldovei, Marea Neagră, bazinul Oltului reprezintă pe teritoriul României, *grosso modo*, „granițele” culturii Gumelnița. S-a observat că în zonele periferice, comunitățile umane par să fie mai puțin conservatoare, contactele culturale sunt mai intense și mai pregnante. Impactul unor astfel de contacte a fost constatat prin descoperirea unor asemănări/„influențe” între materialele arheologice, în special a formelor și decorului ceramicii, a unor „importuri”, dar și a altor elemente de arhitectură sau de rit și ritual. Arheologia românească preistorică și-a concentrat observațiile mai ales asupra materialelor arheologice, în special asupra ceramicii. În spiritul paradigmei dominante, cultural-istorică, au fost identificate și definite foarte multe culturi (peste 30)<sup>233</sup>. Fără să fie o excepție, aspectul Stoicani-Aldeni a fost definit mai ales pe baza ceramicii, enunțul că „*fundamentele unei culturi au caracter de unicat, individualizează cultura, particularitățile zonale determină apariția unor aspecte locale*”<sup>234</sup>, putând fi ușor dat ca exemplu.

Având în vedere că în ultima perioadă se încearcă „dizolvarea” aspectului cultural Stoicani-Aldeni în marea „*arie gumelnițeană unitară*”, încadrarea așezării de la Mălăieștii de Jos, dar și a altor așezări, pare dificilă, dacă ne raportăm strict la dihotomia cultura Gumelnița-aspectul cultural Stoicani-Aldeni. Aceste discuții abordează mai curând problemele de terminologie decât de fond, și se concentrează în special asupra dreptului de „preemțiune” a culturii Gumelnița asupra fondului cultural al aspectului Stoicani-Aldeni, idee lansată inițial de Vl. Dumitrescu, la care s-a raliat majoritatea cercetătorilor<sup>235</sup>. Există și o altă concepție, în care ceramica pictată bicrom Stoicani-Aldeni stă la originea ceramicii pictate cucuteniene, iar cronologic aspectul cultural Stoicani-Aldeni poate fi intercalat între Precucuteni III și Cucuteni A2-A3, fiind contemporan cu protocucutenianul<sup>236</sup>. Pictura cu alb înainte de ardere în benzi subțiri este considerată ca reprezentând una din trăsăturile definitorii ale ceramicii Stoicani-Aldeni<sup>237</sup>.

Stabilirea cronologiei interne a aspectului Stoicani-Aldeni în două<sup>238</sup>, respectiv trei faze<sup>239</sup> a generat discuții contradictorii. S-au consemnat rânduri inclusiv despre „dreptul” unei cronologii interne a acestui aspect<sup>240</sup>. Remarcăm că aceste etape, faze de evoluție ale unor culturi, sunt stabilite de cercetători pornind de la criterii stratigrafice și tipologice și sunt utilizate, *printre altele*, ca instrumente de lucru în precizarea cronologiei relative a uneia sau a unor serii de descoperiri arheologice.

<sup>232</sup> Bem 2001, 45.

<sup>233</sup> Dragoman 2006, 132.

<sup>234</sup> Moscalu 1983, 7.

<sup>235</sup> Dumitrescu 1963, 62; Harțușche 1983.

<sup>236</sup> Nițu 1973, 75 și urm.; Dragomir 1983a.

<sup>237</sup> Sorokin 2001, 83-85.

<sup>238</sup> Comșa 1963.

<sup>239</sup> Nițu 1973 ; Dragomir 1983a.

<sup>240</sup> Dumitrescu 1963.



Dacă privim tema la modul general, suntem de acord că, în cazul în care încercăm să înțelegem evoluția/cronologia unei culturi din prisma tipologiei ceramicii, aspectul cultural Stoicani-Aldeni are în mare parte o origine gumelnițeană, mai ales în nordul Munteniei sau cu puternice influențe precucuteniene în special în Moldova, datorate cel mai probabil influențelor culturale proxime, idee expusă cu mult timp în urmă<sup>241</sup>. Dacă unica paradigmă la care ne vom raporta în analiza noastră va fi tipologia ceramicii Stoicani-Aldeni, atunci putem observa că multe forme de vase, mai ales cele uzuale, au corespondențe pe diverse paliere culturale și arii geografice, constatare ce va complica concluziile noastre. De aceea, cred că încercarea de a dirija o discuție în această direcție, este inefficientă și inoportună. Pornind de la principii strict tipologice nu putem să nu remarcăm diferențe vizibile între ceramica gumelnițeană de la Dunărea de Jos și cea atribuită aspectului Stoicani-Aldeni. Există forme de vase și decoruri ce personalizează tipologia acestui aspect cultural. Plastica antropomorfă Stocani-Aldeni are elemente ce o apropie de cea a culturii Precucuteni, în special statuetele cordiforme<sup>242</sup> iar vasele polonice specifice aspectului Stoicani-Aldeni sunt asemănătoare cu cele precucuteniene. Un astfel de vas, considerat import, a fost descoperit și în așezarea gumelnițeană de la Măriuța<sup>243</sup>, dar și la Urlați<sup>244</sup>.

De asemenea, *landscape*-ul așezărilor Stoicani-Aldeni este în parte diferit comparativ cu cel al așezărilor Gumelnița, mai ales în Muntenia unde acestea se concentrează în zonele piemontană și de deal. În Moldova așezările sunt dispuse în special în zona podișului sau cea de dealuri<sup>245</sup>. Așezarea de la Mănăstioara (jud. Vrancea) este situată la altitudinea de 320 metri, extrema fiind așezarea de la Rânzești (jud. Vaslui) situată la altitudinea de 25 metri<sup>246</sup>. Din acest punct de vedere putem constata lipsa unui model de locuire, dar și plasarea așezărilor în medii „străine” așezărilor Gumelnița. Situația ar putea fi explicată și de situarea acestora la periferia de nord a arealului cultural Gumelnița, într-o zonă în care aceste forme de relief (piemont și dealuri) sunt prezente.

În Muntenia, în zona central-nordică, unde putem face, chiar dacă nu absolută, o delimitare a așezărilor Gumelnița de cele Stoicani-Aldeni, așezările sunt în apropierea sau chiar pe dealuri (Mălăiești de Jos, Aldeni, Coțatcu, Bălănești, Sărata Monteoru, Tufa/Năieni, Apostolache, Budureasca, Ghinoaică, Boboci, Tohani, Homești, Răducești, Drăghești etc). La sud, în câmpia înaltă au fost descoperite *tell*-uri, dar și așezări cu stratigrafie orizontală, situate pe terase, atribuite culturii Gumelnița (Colceag, Târgșoru Vechi, Urlați, Iordăchenu, Sudiți, Gherăseni, Moisica, Largu, Luciu etc). Locuirile de tip *tell* sunt mai curând excepții în cadrul arealului cultural Stoicani-Aldeni, existând totuși așezări cu stratigrafii ce își găsesc corespondențe cu cele din *tell*-urile gumelnițene. În acest sens, remarcăm locuirile de la Bonțești, Stoicani<sup>247</sup>, Aldeni, Suceveni, dar mai ales așezarea de la Coțatcu, aceasta din urmă având o depunere culturală de peste patru metri<sup>248</sup>. Unele din aceste așezări Stoicani-Aldeni sunt plasate în zona de contact dintre podiș și câmpie, cu altitudine redusă (Stoicani), iar altele la altitudini relativ mari (Suceveni, Bonțești, Coțatcu).

<sup>241</sup> Petrescu-Dîmbovița 1953, 150-151.

<sup>242</sup> Șimon 1986, 16-17; Sorockin 2001, 85.

<sup>243</sup> Șimon 1995.

<sup>244</sup> Andreescu *et alii* 2006c.

<sup>245</sup> Vălean 2003, 116.

<sup>246</sup> Vălean 2003, 116.

<sup>247</sup> Petrescu-Dîmbovița 1953, 151.

<sup>248</sup> Comșa 1981, 18.

Nu au fost descoperite încă necropole Stoicani-Aldeni, cu excepția unui mormânt izolat la Suceveni<sup>249</sup>, situație identică în aria blocului cultural Precucuteni-Cucuteni, unde apar doar morminte izolate<sup>250</sup>.

Nașterea aspectului cultural Stoicani-Aldeni din contactul Precucuteni (probabil primele contacte Gumelnița-Precucuteni au fost la finalul fazei II-începutul fazei III-Gumelnița A1), este în interiorul acestor faze/culturi, idee susținută și de lipsa unor suprapuneri stratigrafice Precucuteni III-Stoicani-Aldeni, deși ariile culturale Precucuteni III-Stoicani-Aldeni se întretaie parțial. Apariția aspectului cultural Stoicani-Aldeni nu a dus la dispariția așezărilor Precucuteni, decât probabil într-un areal restrâns, cel sudic. De asemenea, remarcăm descoperirea în așezări Stoicani-Aldeni de importuri precucuteniene la Tufa/Năieni, Budureasca, Ghinoaica, Mălăieștii de Jos<sup>251</sup>, dar și în așezări Precucuteni III au fost descoperite vase sau „elemente” Gumelnița A1 la Târpești<sup>252</sup>, Traian<sup>253</sup>, Târgu Frumos<sup>254</sup>, Isaiia<sup>255</sup>, la est de Prut la Hansca, Cărbuna și Băhrinești VIII<sup>256</sup>, Alexandrovka, Berezovska, Bernovo, Krasnostavka, Hreblija<sup>257</sup>.

Este dificil de precizat dacă putem vorbi de o expansiune a comunităților Gumelnița spre centrul Moldovei în detrimentul culturii Precucuteni sau de predilecția pentru „exercitarea influențelor culturale dinspre aria culturală gumelnițenă spre cea precucuteniană”<sup>258</sup>. Putem doar să constatăm lipsa unor succesiuni stratigrafice Precucuteni-Gumelnița/aspectul cultural Stoicani-Aldeni în Moldova. În schimb, remarcăm descoperirea unui număr de 15 situri în care a fost consemnată prezența unor așezări Stoicani-Aldeni suprapuse de obiective Cucuteni A2-A3<sup>259</sup>. Arealul cultural Stoicani-Aldeni din Moldova este ocupat de așezări Cucuteni A2-A3, până în prezent nefiind identificată în zona respectivă nici o așezare Gumelnița A2-B1. În schimb avem indicii care ar putea să confirme persistența în zonă a unor așezări ce păstrează elemente culturale specifice aspectului Stoicani-Aldeni.

\*  
\*            \*

Cercetătorii au remarcat originea culturală „mixtă” a aspectului cultural Stoicani-Aldeni, ce evoluează pe un palier cronologic ce variază de la Precucuteni III, Cucuteni A1/Gumelnița A1 sau chiar A2 final-B1. Remarcăm că etapa A1 a culturii Cucuteni nu a fost încă identificată așa cum a fost postulată de Vl. Dumitrescu<sup>260</sup>, cu excepția unor descoperiri care nu sunt bine conturate și definitiv asumate.

<sup>249</sup> Dragomir 1977.

<sup>250</sup> Frînculeasa 2006a.

<sup>251</sup> Roman 1963; Marinescu 1976; Marinescu 1978; Chicideanu 1994, 33; Bem 2001; Pandrea, Vernescu 2005; Andreescu *et alii* 2006a.

<sup>252</sup> Marinescu 1968, 407; Marinescu 1981, fig. 89/7, 9-11.

<sup>253</sup> Dumitrescu 1955, 463; Marinescu-Bâlcu 1974, 139.

<sup>254</sup> Bem 2001, 44; Ursulescu, Bogian, Cotiugă 2005, 227.

<sup>255</sup> Pandrea, Vernescu 2005.

<sup>256</sup> Mantu 1998, 116.

<sup>257</sup> Bem 2001, 44; Slavcev 2005, 165.

<sup>258</sup> Pandrea, Vernescu 2005, 277.

<sup>259</sup> Vălean 2003, 118. Trebuie să subliniem că nu avem încă date privind descoperirea unor materiale Stoicani-Aldeni în așezări cucuteniene.

<sup>260</sup> Dumitrescu 1963.

Așezările Stoicani-Aldeni suprapun locuiri Boian-Giulești la Aldeni, Stoicani, Suceveni<sup>261</sup>, Ghinoaica, Budureasca. La Ciorani au fost descoperite fragmente ceramice Precucuteni, Stoicani-Aldeni și Cucuteni, fără să poată fi stabilită foarte bine stratigrafia<sup>262</sup>. Remarcăm suprapunerea în Moldova a unor așezări Stoicani-Aldeni de către așezări Cucuteni A3, ce par să marcheze finalul evoluției acestui aspect cultural în Moldova. În zona ocupată de comunitățile Bolgrad nu au fost descoperite așezări Cucuteni A<sup>263</sup>.

Referitor la descoperirea unor materiale ceramice Precucuteni în așezările aspectului Stoicani-Aldeni, credem că doar după stabilirea caracterului acestui aspect cultural, definit prin sintagme precum „*aspect cultural al culturii Gumelnița*”, „*facies de sinteză*”, „*sinteză culturală*” sau „*aspect mixt*” etc., poate fi dezvoltată o discuție asupra unor materiale arheologice, ce par în accepțiunea clasică „importuri” precucuteniene în mediul cultural Stoicani-Aldeni<sup>264</sup>. Constatăm prezența în cadrul unor situri Stoicani-Aldeni a unor materiale arheologice precucuteniene, sau a unor forme vase, statuete antropomorfe etc., ce au origine precucuteniană, dar și a unor fragmente ceramice pictate Cucuteni A2-A3 (ex. Aldeni, Stoicani, Suceveni, Coțatcu). De asemenea, remarcăm că în spațiul situat la est de Prut, cultura Precucuteni își continuă evoluția paralel cu începutul culturii Cucuteni pe teritoriul României<sup>265</sup>. În zona Buceagului, aria culturală Bolgrad nu se suprapune cu cea precucuteniană, iar așezările Cucuteni A lipsesc<sup>266</sup>. Situația este diferită în centrul și sudul Moldovei unde ariile celor trei culturi, cel puțin parțial, se suprapun.

Dacă civilizația Gumelnița este produsul migrației sudice așa cum a fost remarcat în ultimul timp<sup>267</sup>, apariția comunităților Stoicani-Aldeni în centrul și sudul Moldovei, dar și în zona dealurilor subcarpatice din nordul Munteniei, este posterioară primelor contacte Gumelnița-Precucuteni<sup>268</sup>. În zona de sud a Moldovei existau așezări Precucuteni III la Ciorani, Panciu, Bârlad, Homești, dar care nu sunt suprapuse stratigrafic de așezări Stoicani-Aldeni, cu excepția situației incerte de la Ciorani<sup>269</sup>. Apariția așezărilor Stoicani-Aldeni în zona dealurilor Subcarpaților de Curbură, într-o zonă în care descoperirile Precucuteni sunt mai curând excepții (Homești, Ghinoaica), pare să marcheze o extindere post Gumelnița A1 spre sud-vest a aspectului Stoicani-Aldeni. Remarcăm că în această zonă nu au fost descoperite așezări gumelnițene timpurii. În așezările Stoicani-Aldeni de la Mălăieștii de Jos, Aldeni, dar și la Ghinoaica sau Boboci au fost descoperite foarte multe elemente Gumelnița A2. De altfel zona județelor Prahova și Buzău este cea în care putem face mai bine o delimitare Gumelnița/Stoicani-Aldeni. În zona de sud, dominată de câmpie, apar așezările de tip *tell*, dar și așezări cu stratigrafie orizontală plasate pe terase, în timp ce în nord, dominat de piemont și dealuri, apar așezări Stoicani-Aldeni cu stratigrafii cu unul sau mai multe niveluri de locuire. Așezarea de la Coțatcu, probabil și cea de la Boboci, situate în zona piemontană, par să fie excepții prin stratigrafia de tip *tell*. Nu excludem posibilitatea descoperirii unor situri asemănătoare.

<sup>261</sup> Dragomir 1986, 20-21.

<sup>262</sup> Nițu 1973, 77.

<sup>263</sup> Sorokin 1997; Popovici 2000.

<sup>264</sup> Frînculeasa 2006c.

<sup>265</sup> Mantu 1998, 114-145, 132.

<sup>266</sup> Bodean 2001.

<sup>267</sup> Pandrea 2000, 42; Pandrea 2002a.

<sup>268</sup> Având în vedere caracterul „mixt” al aspectului Stoicani-Aldeni, nu putem să nu acordăm acestuia „un timp de formare”, ce poate sublinia și mai bine această aserțiune.

<sup>269</sup> Nițu 1973.

Apariția aspectului cultural Stoicani-Aldeni prin asimilarea de către comunitățile Gumelnița timpurii a unor elemente precucuteniene nu a dus la dispariția culturii Precucuteni și nici Gumelnița. Descoperirea unor materiale Precucuteni III în așezări Gumelnița A2 subliniază în parte această aserțiune. Cultura Gumelnița își continuă evoluția la Dunărea de Jos, nu și în zona unde arealul Stoicani-Aldeni este suprapus ulterior de cel cucutenian. Dacă aspectul cultural Stoicani-Aldeni ar fi dus la dispariția culturii Precucuteni (în zona periferică sudică), atunci l-am putea intercala cronologic între Precucuteni III – Cucuteni A2, substituindu-se postulatului Cucuteni A1, intrând în conflict cu teoria „evoluziei organice” a blocului cultural Precucuteni-Cucuteni.

De altfel, zona aflată în sudul Moldovei, nord-nord-estul Munteniei, după dispariția aspectului cultural Stoicani-Aldeni nu este ocupată de așezări Gumelnița A2-B sau Cucuteni A3. Remarcăm descoperirea în acest areal a unor obiective atribuite „comunităților de stepă”. Există cercetători ce nu exclud posibilitatea ca dispariția comunităților Aldeni, la un nivel cronologic Cucuteni A3, să se datoreze pătrunderii dinspre răsărit a unor comunități aparținând culturii Strednyi Stog II<sup>270</sup>. De altfel, aria ocupată de comunitățile Bolgrad nu v-a fi suprapusă de așezări atribuite culturii Cucuteni<sup>271</sup>, în zonă fiind descoperite mai ales necropole tumulare sau plane, atribuite populațiilor stepice<sup>272</sup>.

Decorul ceramicii Stoicani-Aldeni – dar și anumite forme – este vizibil diferit de ceramica gumelnițeană timpurie ce apare în așezările de la Dunărea de Jos (exemplu : excizia, încrustarea cu pastă albă, bogăția decorului grafitat, lustruirea ceramicii negricioase etc., caracteristici prezente la ceramica Gumelnița). Aproximarea ceramicii Stoicani-Aldeni timpurie de cea precucuteniană, alături de persistența unor elemente Boian, par să fie elemente definitorii în individualizarea acesteia. Ulterior, odată cu dezvoltarea culturii Gumelnița, dar și apariția celei cucuteniene, elementele culturale definitorii ale aspectului Stoicani-Aldeni se diluează, pierd din personalitate, impunându-se noile „mode culturale”. Extinderea ariei culturii Cucuteni spre sud la nivel cronologic Cucuteni A3, face ca așezările Stoicani-Aldeni să dispară din zonă. Aspectul Stoicani-Aldeni pare să supraviețuiască, inclusiv în acest areal, cel puțin la nivel cronologic contemporan fazei Gumelnița A2.

În așezări Gumelnița A1 au fost descoperite importuri Precucuteni II-III, iar în cele atribuite fazei A2 a culturii Gumelnița fragmente ceramice pictate bicrom sau tricrom încadrate culturii Cucuteni A2-A3<sup>273</sup>. Acesta este intervalul cronologic propus de mai mulți cercetători pentru evoluția aspectului cultural Stoicani-Aldeni. Descoperiri mai noi sau vechi par să marcheze o perioadă ceva mai îndelungată a unor așezări atribuite acestui aspect cultural.

Definit ca o mixtură culturală, aspectul Stoicani-Aldeni este o sinteză culturală regională, aflată la periferia/zona de contact a unor manifestări culturale bine conturate. Elementele culturale ce stau la originea sa pot fi relativ ușor individualizate, persistând de-a lungul evoluției sale care nu a dus la dispariția manifestărilor culturale ce au stat la geneza sa.

<sup>270</sup> Comșa 1978, 354.

<sup>271</sup> Sorokin 1997.

<sup>272</sup> Levițki, Manzura, Demcenko 1996.

<sup>273</sup> Bem 2001; Pandrea, Vernescu 2005.

**Bibliografie**

- Andreescu, R. 2002, *Plastica antropomorfă gumelnițeană. Analiză primară*, București.
- Andreescu, R. 2005, *Proiectul „Începuturile civilizație europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos”*, CCA. *Campania 2004*, 421-423.
- Andreescu, R. 2006, *Proiectul „Începuturile civilizație europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos”*, CCA. *Campania 2005*, 405-406.
- Andreescu, R. 2007, *Proiectul „Începuturile civilizație europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos”*, CCA. *Campania 2006*, 399-401.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Peneș, M., Paveleț, E., 2003, *Mălăieștii de Jos, jud Prahova*, CCA. *Campania 2002*, 190-191.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Paveleț, E., 2004a, *Apostolache, jud Prahova*, CCA. *Campania 2003*, 42-43.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Paveleț, E. 2004b, *Mălăieștii de Jos, jud Prahova*, CCA. *Campania 2003*, 189-190.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Paveleț, E. 2005a, *Mălăieștii de Jos, jud Prahova*, CCA. *Campania 2004*, 234-235.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Peneș, M., Paveleț, E. 2005b, *Urlați, jud Prahova*, CCA. *Campania 2004*, 395-397.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Paveleț, E., Nica, T., Torcică, I. 2006a, *Considerații preliminare asupra așezării eneolitice de la Mălăieștii de Jos (Jud. Prahova)*, *Mousaios* 11, 9-33.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Paveleț, E., Torcică, I., Nica, T. 2006b, *Mălăieștii de Jos, jud Prahova*, CCA. *Campania 2005*, 218-219.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Garvăn, D., Nica, T. 2006c, *Urlați, jud Prahova*, CCA. *Campania 2006*, 381-383.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A., Paveleț, E., Torcică, I., Nica, T. 2007, *Mălăieștii de Jos, jud Prahova*, CCA. *Campania 2006*, 228-230.
- Andreescu, R., Frînculeasa, A. 2007, *Urlați, jud Prahova*, CCA. *Campania 2006*, 386-387.
- Anghelescu, N. 1955, *Cercetări și descoperiri arheologice în raioanele Călărași și Slobozia*, *SCIV* 6, 1-2, 311-330.
- Bem, C. 1998-2000, *Elemente de cronologie radiocarbon. Ariile culturale Boian-Gumelnița-Cernavoda I și Precucuteni-Cucuteni/Tripolie*, *CAMNI* 11, 1, 337-359.
- Bem, C. 2001, *Noi propuneri pentru o schiță cronologică a eneoliticului românesc*, *Pontica* 33-34, 25-121.
- Berciu, D. 1960, *Cultura Gumelnița, în Istoria României*, I, 55-58.
- Berciu, D. 1961, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București.
- Bodean, S. 2001, *Așezările culturii Precucuteni-Tripolie A din Republica Moldova*, Chișinău.
- Brudiu, M. 1975, *Despre două sceptre de piatră descoperite în sud-estul Moldovei*, *SCIVA* 26, 2, 169-180.
- Chicideanu, I. 1994, *Săpăturile arheologice de la Năieni, județul Buzău (Raport preliminar asupra campaniei din anul 1982)*, *Mousaios* 4, 1, 31-36.
- Cihodaru, C., Vulpe, R., 1951, *Cercetările arheologice de la Șuletea și Bîrlești (rn. Murgeni)*, *SCIV* 2, 1, 217-228.

- Coman, G. 1980, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București.
- Coman, G., Alaiba R. 1980, *Săpăturile arheologice de la Gura Idrici-Vaslui*, Materiale 14, 450-454.
- Comșa, E. 1962, *Săpăturile arheologice la Luncavița*, Materiale 8, 221-225.
- Comșa, E. 1963, *Unele probleme ale aspectului cultural Aldeni II (Pe baza săpăturilor de la Drăgănești-Tecuci)*, SCIV 14, 1, 7-32.
- Comșa, E. 1973, *Câteva date despre așezarea de tip Ariușd de la Feldioara*, în *Studii și Comunicări*, Sfântu Gheorghe, 45-56.
- Comșa, E. 1978, *Unele probleme privind populațiile de stepă din nord-vestul Mării Negre, din perioada eneolitică până la începutul epocii bronzului*, SCIVA 29, 3, 353-363.
- Comșa, E. 1979, *Les figurines en os appartenant a la phase moyenne de la culture Gumelnița*, Dacia, N.S. 23, 69-77.
- Comșa, E. 1981, *Date despre descoperirile din epoca neolitică din nord-estul Munteniei*, Vrancea 4, 9-24.
- Comșa, E. 1985, *Date noi referitoare la contactele dintre comunitățile Aldeni II și cele ale culturilor vecine*, Carpica 17, 27-31.
- Comșa, E. 1987a, *O așezare Precucuteni din Nord-Estul Munteniei*, SCIVA 38, 2, 101-114.
- Comșa, E. 1987b, *Neoliticul pe teritoriul României-considerații*, București.
- Comșa, E. 1993, *La Roumanie meridionale*, în *Atlas du Neolitique européen. L'Europe orientale*, ÉRAUL, 151-189.
- Comșa, E. 1994, *Aldeni*, EAIVR, I, 54-55.
- Comșa, E. 1995, *Raporturile dintre comunitățile culturii Gumelnița și cele ale aspectului cultural Aldeni II, reprezentate prin figurinele antropomorfe*, CCDJ 13-14, 19-28.
- Comșa, E. 2002, *Figurinele și alte piese de lut ars reprezentând păsări din epoca neolitică descoperite în Moldova*, CercetIstIași 18-20, 89-104.
- Comșa, E., Georgescu V. 1981, *Cetățuia geto-dacă de pe Dealul Movila de la Gura Vitioarei*, SCIVA 32, 2, 271-282.
- Comșa, E., Georgescu V. 1983, *Așezarea neolitică de tip Aldeni II de la Mălăieștii de Sus (jud. Prahova)*, SCIVA 34, 4, 334-349.
- Diaconu, Gh. 1983, *Buzăul din cele mai vechi timpuri până în anul 1000. Spiritualitate și tradiție*, 30-42.
- Dragoman, Al. 2006, *Texte, discursuri și ideologie în cercetarea (e)neoliticului din România*, Studii de Preistorie 3, 131-148.
- Dragomir, I. T. 1969, *Contribuții la cunoașterea aspectului cultural Stoicani-Aldeni (Săpăturile de la Lișcoteanca, județul Brăila și Băneasa, județul Galați)*, Danubius 2-3, 45-63.
- Dragomir, I. T. 1970a, *Aspectul cultural Stoicani-Aldeni în lumina săpăturilor de la Lișcoteanca, Băneasa, Suceveni*, MemAntiq 2, 25-38.
- Dragomir, I. T. 1970b, *Aspectul cultural Stoicani-Aldeni, considerații asupra ceramicii*, Danubius 4, 25-91.
- Dragomir, I.T. 1977, *Contribuții privind ritul funerar și credințele magico-religioase la comunitățile aspectului cultural Stoicani-Aldeni*, SCIVA 28, 4, 477-508.
- Dragomir, I. T. 1978, *Considerații generale privind aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, Danubius 8-10, 21-66.
- Dragomir, I. T. 1983a, *Eneoliticul din sud-estul Moldovei, aspectul Stoicani-Aldeni*, București.

- Dragomir, I. T. 1983b, *Săpăturile arheologice în așezarea eneolitică de la Puricani*, Materiale 14, 107-120.
- Dragomir, I. T. 1986, *Repertoriul descoperirilor arheologice de aspect cultural Stoicani-Aldeni*, Danubius 11-12 (1984-1985), 7-48.
- Dragomir, I. T. 1996, *Eneoliticul cucutenian din sudul Moldovei*, în Dumitroaia, Gh., Monah, D. (eds.), *Cucuteni aujourd'hui*, BMA 2.
- Dumitrescu, H. 1944, *Raport asupra cercetărilor și săpăturilor din jud. Buzău*, RMNA, 40-50.
- Dumitrescu, H. 1955, *Șantierul arheologic Traian (1954)*, SCIV 6, 3-4, 459-478.
- Dumitrescu, Vl. 1927-1932 (1933), *La station préhistorique de Bonțești*, Dacia 3-4, 88-114.
- Dumitrescu, Vl. 1963, *Originea și evoluția culturii Cucuteni-Tripolie (I)*, SCIV 14, 1, 51-76.
- Dumitrescu, Vl. 1964, *Considerations et données nouvelles sur le problème du synchronisme des civilisations de Cucuteni et de Gumelnița*, Dacia, N.S. 8, 53-66.
- Dumitrescu, Vl. 1968, *Considerații cu privire la poziția cronologică a culturii Cucuteni în raport cu culturile vecine*, Apulum 7, 35-51.
- Dumitrescu Vl. 1988, *Epoca neolitică și eneolitică*, în Dumitrescu, Vl., Vulpe, Al., *Dacia înainte de Dromichetes*, București, 22-50.
- Dumitrescu, Vl., Dumitrescu, H., Petrescu-Dîmbovița, M., Gostar, N. 1954, *Hăbășești. Monografie arheologică*, București.
- Florescu, Gr., Bujor, E. 1955, *Săpăturile arheologice de la Mălăiești*, SCIV 6, 1-2, 271-280.
- Frînculeasa, A. 2004a, *Plastica antropomorfă și zoomorfă din epoca neo-eneolitică din patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova*, Cumidava 26, 26-46.
- Frînculeasa, A. 2004b, *Un vas zoomorf descoperit la Colceag (județul Prahova)*, Argesis 13, 11-26.
- Frînculeasa, A. 2006a, *Complexe de cult descoperite în așezările Precucuteni și Cucuteni (cu privire specială asupra gropilor de cult)*, Carpica 35, 23-38.
- Frînculeasa, A. 2006b, *Cultura Starcevo-Criș în Muntenia (Cu privire specială asupra centrului și nordului Munteniei)*, Valachica 19, 35-56.
- Frînculeasa, A. 2006c, *Fragmente ceramice decorate antropomorf descoperite în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos-Județul Prahova*, Argesis 15, 31-40.
- Frînculeasa, A. 2007, *Descoperiri arheologice din epoca neo-eneolitică la Târșoru Vechi, județul Prahova*, Cumidava 29, 11-27.
- Grigoraș, L. 2000, *Coțatcu*, în Constantinescu, E. M. (coord.), *Buzău. Mică enciclopedie istorică*, Biblioteca Mousaios 2, 35-36.
- Grigoraș, L., Paveleț, E. 2003, *Catalogul statuetelor antropomorfe eneolitice depozitate în Muzeul Județean Buzău*, Mousaios 8, 9-35.
- Grigoraș, L., Paveleț, E. 2007, *Studiu preliminar privind cercetările arheologice efectuate în tellul eneolitic de la Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău*, Mousaios 12, 7-26.
- Harțuche, N. 1981, *Importuri cucuteniene în mediul culturilor eneolitice din zona Brăilei*, Vrancea 3, 9-25.
- Harțuche, N. 1983, *Date privind evoluția culturii Gumelnița în N-E Munteniei și N. Dobrogei*, Istros 2-3, 29-34.
- Harțuche, N., Bobi V. 1980, *Un nou sceptru de piatră zoomorf descoperit în România*, Istros 1, 111-126.

- Harțuche, N., Bounegru, O. 1997, *Săpăturile arheologice de salvare de la Medgidia, jud. Constanța (1957-1958)*, Pontica 30, 17-104.
- Hașotti, P. 1997, *Neoliticul în Dobrogea*, Constanța.
- Levițki, O., Mazura, I., Demcenko, T. 1996, *Necropola tumulară de la Sărățeni*, Bibliotheca Thracologica 17, București.
- Mantu, C. M. 1995, *Câteva considerații privind cronologia absolută a neo-eneoliticului din România*, SCIVA 46, 3-4, 213-235.
- Mantu, C. M. 1998, *Cronologia absolută a culturilor neolitice din România și relațiile cu lumea egeo-anatoliană*, CercetIstIași, S.N. 17, 1, 83-100.
- Mantu, C. M. 1999-2000, *Relative and absolute chronology of the romanian neolithic*, AnB, S.N. 7-8, 75-105.
- Marchevici, V. 1996, *Vase zoomorfe eneolitice din Republica Moldova*, în Dumitroaia, Gh., Monah, D. (eds.), *Cucuteni aujourd`hui*, BMA 2, 253-262.
- Marinescu-Bîlcu, S. 1968, *Unele probleme ale neoliticului moldovenesc în lumina săpăturilor de la Târpești*, SCIV 19, 3, 395-422.
- Marinescu-Bîlcu, S. 1974, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București.
- Marinescu-Bâlcu, S. 1976, *Relații între culturile Precucuteni și Boian-Gumelnița*, SCIVA 27, 3, 347-353.
- Marinescu-Bîlcu Silvia, 1978, *Relații între culturile Precucuteni și Gumelnița*, în *Ilfov. File de istorie*, București, 77-80.
- Marinescu-Bâlcu, S. 1981, *Tîrpești. From Prehistory to History in Eastern Romania*, BAR 107, Oxford.
- Marinescu-Bîlcu, S. 1990, *Askoi et rhytons eneolithiques des regions Balkano-Danubiennes et leur relations avec le sud, a la lumiere de quelques pieces de Căscioarele, Dacia*, N.S. 34, 5-21.
- Marinescu-Bîlcu, S., Dragomir, P., Trohani, G., Andreescu, R., Bălășescu, A., Bălțeanu-Cezarina, A., Bem, C., Gal, E., Haită, C., Kessler, E., Moise, D., Radu, V., Tomescu, M., Venzel, M., Vlad, F., Voinea, V. 1997, *Archaeological researches at Bordușani-Popină (Ialomița County). Preliminary report, 1993-1994*, CAMNI 10, 35-143.
- Monah, D. 1997, *Plastică antropomorfă a culturii Cucuteni-Tripolie*, BMA 3.
- Monah, D., Dumitroaia, Gh., Monah, F., Preoteasa, C., Munteanu, R., Nicola, D. 2003, *Poduri-Dealul Ghindaru. O Troie în Subcarpații Moldovei*, Piatra Neamț.
- Moscalu, E. 1983, *Ceramica traco-getică*, București.
- Niță, L., Frînculeasa, A. 2005, *Considerații asupra materialului litic cioplit descoperit în așezare gumelnițenă de la Urlați (jud. Prahova)*, Argesis 14, 41-53.
- Nițu, A. 1971a, *Noi descoperiri de reprezentări antropomorfe în relief pe ceramica Cucuteni A*, Carpica 4, 81-88.
- Nițu, A. 1971b, *Vase antropomorfe ale ceramicii Stoicani-Aldeni din sudul Moldovei*, CercetIstIași 2, 77-102.
- Nițu, A. 1973, *Reconsiderarea Ariujdului*, Aluta 5, 57-124.
- Nițu, A. 1973-1974, *Un vas antropomorf de tip Stoicani-Aldeni de la Suceveni (Galați)*, Carpica 6-7, 7-15.
- Pandrea, S. 2000, *Câteva observații referitoare la periodizarea culturii Boian*, Istros 10, 35-70.



- Pandrea, S. 2002a, *Débuts de la culture Goumelnița au nord-est de la Plaine Roumaine*, CCDJ 19, 122-146.
- Pandrea, S. 2002b, *Observații referitoare la plăcuțele rombice din lut descoperite în așezări Gumelnița din nord-estul Munteniei și sudul Moldovei*, Studii de Preistorie 1, București, 105-113.
- Pandrea, S., Sîrbu, V., Mirea, M. 1997, *Așezări gumelnițene de pe Valea Călmățuiului*, Istros 8, 27-61.
- Pandrea, S., Sîrbu, V., Neagu, M. 1999, *Cercetări arheologice în așezarea gumelnițeană de la „Însurăței-Popina I”, jud. Brăila. Campaniile 1995-1999*, Istros 9, 146-169.
- Pandrea, S., Vernescu, M. 2005, *Câteva observații referitoare la raporturile dintre cultura Gumelnița și cultura Precucuteni*, CCDJ 22, 263-278.
- Paveleț, E., Grigoraș, L. 2006, *Catalogul pintaderelor din colecția de arheologie a Muzeului Județean Buzău*, Mousaios 11, 35-47.
- Peneș, M., Paveleț, E. 2001, *Așezarea de la Boboci, comuna Jugureni, județul Prahova*, Mousaios 7, 9-15.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1945, *Nouvelles données concernant le néolithique carpato-balkanique*, Balcania 8, 193-215.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1950, *Raport asupra săpăturilor arheologice din județele Covurlui și Tutova*, SCIV 1, 1, 57-68.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1953, *Cetățuia de la Stoicani*, Materiale 1, 13-111.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1971, *Unele descoperiri arheologice din județul Galați în lumina noilor cercetări arheologice*, Danubius 5, 7-17.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1997, *Evoluția societății omenești pe teritoriul Daciei în epoca nouă a pietre (neoliticul și eneoliticul)*, în Petrescu-Dîmbovița, M., Daicoviciu, H., Teodor, D. Gh., Bârză, L., Preda, Fl., *Istoria României de la începuturi până în secolul al VIII-lea*, București, 32-67.
- Popovici, D. 2000, *Cultura Cucuteni faza A. Repertoriul așezărilor (I)*, Piatra-Neamț.
- Roman, P. 1962, *O așezare neolitică la Măgurele*, SCIV 13, 2, 259-271.
- Roman, P. 1963, *Ceramica precucuteniană din aria culturilor Boian-Gumelnița și semnificația ei*, SCIV 14, 1, 33-51.
- Slavcev, V. 2005, *About the beginning of Gumelnița culture in North-East of Balkan Peninsula*, CCDJ 22, 161-166.
- Sorokin, V. 1997, *Considerații referitoare la așezările fazei Cucuteni A-Tripolie B1 din Ucraina și Republica Moldova*, MemAntiq 21, 7-82.
- Sorokin, V. 2000, *Les rapports entre les civilisations Precucuteni/Tripolye et Bolgrad-Aldeni*, SAA 7, 157-168.
- Sorokin, V. 2001, *Relațiile între culturile Precucuteni-Tripolie A și Bolgrad-Aldeni*, Tyragetia 10, 81-90.
- Șimon, M. 1986, *Unele probleme ale aspectului cultural Stoicani-Aldeni*, SCIVA 37, 1, 5-28.
- Șimon, M. 1995, *Importurile Stoicani-Aldeni din așezarea gumelnițeană de la Măriuța, jud. Călărași*, CCDJ 13-14, 29-39.
- Ștefan, Gh. 1935-1936 (1938), *Fouilles de Băiești-Aldeni (dep. de Buzău)*, Dacia 5-6, 139-143.
- Ștefan, Gh. 1941, *Un nouveau modèle d'habitation de l'énéolithique Valaque*, Dacia 7-8, 93-96.
- Ștefan, Gh. 1944a, *Raport asupra săpăturilor de pe „Balaurul”, comuna Aldeni, jud. Buzău*, Raport MNA 1942-1943, 31-34.

- Ștefan, Gh. 1944b, *Raport asupra săpăturilor și cercetărilor arheologice de la Băiești-Aldeni (jud. Buzău)*, Raport MNA 1942-1943, 74-76.
- Ștefan, Gh., Comșa, E. 1957, *Săpăturile arheologice de la Aldeni (reg. Ploiești, r. Berceni)*, Materiale 3, 93-102.
- Teodorescu, V. 1966, *Date preliminare privind cultura cu ceramică liniară din teritoriul de la sud de Carpați al României*, SCIV 17, 2, 223-233.
- Teodorescu, V. 1961, Popescu D., Constantinescu N., Diaconu Gh., Teodorescu V., 1961, *Șantierul arheologic Târgșor*, Materiale 7, 631-644.
- Teodorescu, V. 1974, *Monumente din istoria județului Prahova. Cele mai vechi izvoare, în Prahova. Tradiții de luptă și înfăptuiri socialiste*, Ploiești, 9-23.
- Teodorescu, V. 1996, *Ghinoaică*, EAIVR, II, 189.
- Teodorescu, V. 2000, *Ploiești*, EAIVR, III, 328.
- Teodorescu, V., Peneș, M., 1984, *Matricea de incidență a siturilor de la Budureasca (Budureasca 1-Budureasca 31) jud. Prahova, oglindă a continuității multimilenare de viață, a unității culturale și a densității paleodemografice în zonă*, AMIAP I, 11-50.
- Trohani, G., Andreescu, R., Grigoraș, L., Paveleț, E. 2007, *Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău*, CCA. Campania 2006, 137-138.
- Ursulescu, N., Boghian, D., Cotiugă, V. 2005, *Problèmes de la culture Precucuteni a la lumière de recherches de Târgu Frumos (Dep. de Iași)*, în Spinei, V., Mantu, C.M., Monah, D. (eds.), *Scripra Praehistorica. Miscellanea in honorem nonagenarii magistri Mircea Petrescu-Dîmbovița oblata*, Iași, 217-260.
- Ursulescu, N., Tencariu, F. 2007, *Noi date privind arhitectura locuințelor din cultura Precucuteni*, în Ursulescu, N. (ed.), *Dimensiunea europeană a civilizației eneolitice est-carpătice*, Iași, 131-156.
- Vălean, M. C. 2003, *Așezări neo-eneolitice din Moldova*, Iași.
- Voinea, V. M. 2005, *Ceramica complexului cultural Gumelnița-Karanovo VI, fazele A1 și A2*, Constanța.
- Vulpe, R. 1952, *Șantierul Poiana*, SCIV 3, 1-2, 191-230.
- Vulpe, R. 1957, *Izvoare – săpăturile din 1936-1948*, București.

**Alin Frînculeasa**  
Muzeul Județean de Istorie  
și Arheologie Prahova  
Str. Toma Caragiu, nr. 10,  
100042, Ploiești  
Tel. 0244-514437  
alinfranculeasa@yahoo.com